

Regeringens proposition

1984/85: 35

om styrelseordförande i affärsbank;

beslutad den 18 oktober 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

KJELL-OLOF FELDT

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att ordföranden i en affärsbanksstyrelse skall väljas av styrelsen och att detta val skall underställas regeringen för godkännande. Regeringens godkännande skall lämnas om den av styrelsen valde ordföranden kan förväntas verka för att såväl bankens som samhällets intressen kommer att beaktas i bankens verksamhet. Om godkännande inte lämnas skall regeringen utse annan ledamot i bankens styrelse till ordförande.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 1985.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse

Härigenom föreskrivs att 77 § lagen (1955:183) om bankrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. *Har bolagsstämman ej utsett ordförande eller skall, där en eller flera ledamöter tillsatts i annan ordning än genom val å bolagsstämma, sådan ledamot ej enligt bolagsordningen tillika vara styrelsens ordförande, skall styrelsen välja ordförande.* Vid lika röstetal skall valet avgöras genom lottning.

Verkställande direktör eller annan befattningshavare i banken *må icke* vara ordförande.

Föreslagen lydelse

77 §

Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. *Denne väljs av styrelsen, om inte annat följer av andra stycket.* Vid lika röstetal skall valet avgöras genom lottning. Verkställande direktör eller annan befattningshavare i banken *får inte* vara ordförande.

Styrelsens val av ordförande skall utan dröjsmål underställas regeringen för godkännande. Regeringen skall godkänna styrelsens val, om den valde kan förväntas verka för att såväl bankens som samhällets intressen beaktas i verksamheten. Om valet inte godkänns skall regeringen i stället utse en annan ledamot av styrelsen till ordförande.

Regeringens godkännande enligt andra stycket gäller tills vidare. Vid omval av en ordförande som tidigare har godkänts av regeringen krävs inte ny underställning. Regeringen får återkalla sitt godkännande, om ordföranden inte längre uppfyller de villkor för godkännande av val som anges i andra stycket. Om regeringen har utsett ordföranden får uppdraget återkallas när som helst.

Om ett godkännande har återkallats skall bestämmelserna i första stycket tillämpas. Detsamma gäller om ett uppdrag har återkallats eller av annat skäl upphört.

Intill dess att styrelsens val av ordförande har prövats av regeringen, skall den av styrelsen utsedde ledamoten vara ordförande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985 och skall tillämpas vid val av ordförande som sker efter ikraftträdandet.

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-09-13

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Feldt

Lagrådsremiss med förslag till lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse

1 Inledning

Affärsbankerna har genom sin kreditgivning och verksamhet i övrigt en central roll i samhället. Främst gäller detta inom näringslivets område. Samhällets behov av inflytande och kontroll över bankerna tillgodoses i vissa avseenden genom de befogenheter som tillagts riksbanken och bankinspektionen. År 1970 genomfördes en lagstiftning om offentliga ledamöter i affärsbankernas styrelser i syfte att skapa en form för samhällets medverkan i och inflytande också över affärsbankernas beslut vad gäller finansieringsverksamhetens allmänna inriktning samt i enskilda kreditfrågor och andra från det allmännas synpunkt viktiga ärenden. Sedan 1976 har vidare kommunerna rätt att utse två ledamöter i de styrelser som en bank kan tillsätta för ett avdelningskontor eller ett lokalkontor.

I en departementspromemoria (Ds Fi 1984: 5) angående styrelseordförande i affärsbank har föreslagits att ytterligare ett steg nu bör tas för att tillförsäkra det allmänna insyn och inflytande i affärsbankernas verksamhet. Förslaget innebär i huvudsak att valet av ordförande i en affärsbanks styrelse skall godkännas av regeringen. Promemorian har remissbehandlats.

Till protokollet i detta ärende bör som *bilaga 1* fogas promemorian. Som *bilaga 2* till protokollet bör fogas en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena.

En redogörelse för hur systemet med offentlig styrelserepresentation utvecklats samt för affärsbankernas organisation och de olika bankorganens arbetsuppgifter och ansvar finns i promemorian (avsnitt 1-3).

Rättelse: S 3, nuvarande text utgår.

Omnumrering av s. 3-12.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Allmänna utgångspunkter

Mot bakgrund av den betydelse som bankernas verksamhet har för den samhällsekonomiska utvecklingen har det från samhällets sida i olika avseenden skapats medel för kontroll och styrning av verksamheten inom banksektorn. Riksbanken kan genom penningpolitiska åtgärder påverka bankernas kreditgivningsförmåga och placeringsinriktning. Vidare sker genom bankinspektionen en fortlöpande kontroll av att bankerna driver sin verksamhet inom de ramar som anges i banklagstiftningen.

Med hänsyn till affärsbankernas centrala roll inom näringslivet har det varit av särskilt intresse för samhället att få ett medinflytande över dessa bankers verksamhet. Affärsbankers beslut i viktiga kreditfrågor kan ha betydande återverkningar på sysselsättning, produktion, struktur- och branschutveckling inom näringslivet samt på regionala förhållanden i övrigt. Ett system med offentlig styrelserepresentation har införts för att ge samhället bättre möjligheter att påverka beslutsfattandet i affärsbankerna såväl i fråga om finansieringsverksamhetens allmänna inriktning som enskilda kreditfrågor eller andra från det allmännas synpunkt viktiga ärenden.

Den offentliga styrelserepresentationen innebär en rätt för det allmänna att tillsätta ledamöter både i en banks centrala styrelse och i dess regionala styrelser. En offentlig ledamot i en banks huvudstyrelse har också rätt att närvara när ett ärende behandlas i direktion eller annan persongrupp med särskilda uppgifter inom banken, såsom särskilt kreditutskott och utlandsförvaltning. För att ge samhället möjlighet att påverka besluten i enskilda kreditfrågor även på lokal nivå har vidare införts möjlighet för kommunerna att utse ledamöter i affärsbankernas kontorsstyrelser, dvs. styrelser som är knutna till avdelningskontor och andra lokala kontor.

I promemorian beskrivs affärsbankernas roll och maktposition inom samhällsekonomin. Av beskrivningen framgår bl. a. att affärsbankerna alltmer kommit att tjäna som centra för de mäktigaste ägargrupperna i näringslivet. Tendenser till en uppdelning av näringslivet i "block" har därigenom kommit att framträda allt tydligare. Bankgruppernas inflytande baseras på bl. a. kontrollerande aktieinnehav i företagen. Visserligen får bankerna själva inte äga aktier i produktionsföretag men innehaven är placerade i bankernas pensionsstiftelser och i investmentbolag, som i stor utsträckning har samma aktieägare som bankerna. Bankernas inflytande över pensionsstiftelserna utövas t. ex. genom att styrelseledamöterna i stiftelserna ofta hämtas bland bankernas chefstjänstemän. Bankerna är även i övrigt väl representerade i styrelserna i de företag – dock ej investmentbolagen – som hör till resp. banks intressesfär. De stora företagen inklusive investmentföretagen är i sin tur ofta representerade i banker-

nas styrelser. Det är således inom styrelserna som det faktiska inflytandet över näringslivet kommer till uttryck genom ett inbördes utbyte av ledamöter mellan banker, pensionsstiftelser och företag.

I promemorian föreslås att systemet med offentliga ledamöter i affärsbankernas styrelser nu kompletteras med en ordning där samhället får inflytande över valet av ordförande i en affärsbanks styrelse. Detta sker genom att valet skall godkännas av regeringen.

Vid remissbehandlingen har, särskilt från bankhåll, hävdats att det inte finns skäl att vidga det statliga inflytandet i affärsbanksväsendet till att omfatta även valet av styrelseordförande. En positiv inställning har redovisats av bankmannaförbundet, TCO och LO. LO menar dock att förslaget inte går tillräckligt långt.

För egen del vill jag anföra följande. Systemet med offentlig representation i affärsbankernas styrelser har enligt min mening i stort sett fungerat tillfredsställande. Genom de offentliga ledamöterna har sålunda från samhällets sida skapats en viss insyn och medverkan i affärsbankernas verksamhet. De offentliga ledamöterna har också kunnat tillföra bankstyrelserna kunskap och information från sina intresseområden till gagn för bankernas verksamhet. Med hänsyn till den roll som affärsbankerna har inom samhällsekonomin anser jag emellertid att samhällets inflytande över styrelsernas sammansättning bör stärkas. Med hänsyn till den centrala ställning som ordföranden i en affärsbanksstyrelse har ligger det enligt min mening närmast till hands att detta sker genom att ge det allmänna inflytande över valet av ordförande. Jag förordar därför att förslaget i promemorian läggs till grund för lagstiftning.

Under remissbehandlingen har bl. a. bankföreningen pekat på att ett genomförande av förslaget i fråga om affärsbankerna resulterar i en bristande likställighet av de olika bankgrupperna. Jag vill till detta säga att samhället redan nu har ett väl etablerat inflytande i sparbankernas styrelser genom att styrelsen utses av en huvudmannakår som till hälften är utsedd av kommuner eller landsting. Det finns därför, enligt min mening, inte skäl att nu vidga det samhälleliga inflytandet över sammansättningen av sparbanksstyrelserna. Inte heller beträffande föreningbankerna med dess kooperativa karaktär finns anledning att f. n. överväga en sådan åtgärd. För den bankrörelse som bedrivs av Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank bör däremot samma regler gälla som för affärsbanker i allmänhet.

2.2 Ordföranden väljs av styrelsen

Mitt förslag: Bankens styrelse skall välja ordföranden.
--

Förslaget i departementspromemorian: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Av remissinstanserna är det endast bankföreningen som kommenterat förslaget. *Bankföreningen* konstaterar att det i samtliga affärsbankers bolagsordningar tagits in en föreskrift om att styrelsen utser ordförande. Föreningen anser emellertid, med hänvisning till associationsrättsliga grundprinciper, att den föreslagna ändringen är principiellt stödjande.

Skäl för mitt förslag: Enligt nu gällande bestämmelser kan en styrelseordförande i affärsbank utses på olika sätt. Ordföranden, som alltid skall vara ledamot av styrelsen, kan utses av bolagsstämman, av styrelsen eller enligt särskild föreskrift i bolagsordningen. Samtliga affärsbanker har valt att låta styrelsen utse ordförande. Bolagsstämman, dvs. aktieägarna, kan sägas utöva sitt inflytande över ordförandevallet genom valet av styrelseledamöter. För den av bankerna valda ordningen talar redan nu praktiska skäl. Dessa skäl förstärks ytterligare av det förslag till underställning av ordförandeval som jag nu avser att lägga fram. Att lagfästa en sådan ordning kan, enligt min mening, inte anses strida mot principen om bolagsstämmans inflytande i fråga om styrelsens sammansättning. Jag föreslår alltså att i banklagen förs in en föreskrift om att styrelsen utser ordföranden.

2.3 Styrelsens val av ordförande underställs regeringen

Mitt förslag: Styrelsens val av ordförande skall underställas regeringen. Regeringen skall godkänna valet om den valde kan förväntas verka för att såväl bankens som samhällets intressen beaktas i verksamheten. Om regeringen inte godkänner styrelsens val skall regeringen utse annan ledamot i styrelsen att vara ordförande. Intill dess att styrelsens val har prövats av regeringen skall den av styrelsen valde vara ordförande.

Förslaget i departementspromemorian: Överensstämmer i sak med mitt förslag. I mitt förslag har endast gjorts en smärre omformulering av det krav som ställs för godkännande.

Remissinstanserna: Utredningsförslaget har fått ett blandat mottagande.

Bankföreningen, föreningsbankernas förbund, aktiespararna, företagareförbundet och en minoritet inom riksbanksfullmäktige motsätter sig förslaget. De anser bl. a. att bankerna redan är föremål för tillräcklig insyn och tillsyn av samhället. Som skäl mot förslaget framhåller bankföreningen och aktiespararna vidare att förslaget inte omfattar sparbankerna och föreningsbankerna och att det är olämpligt att på detta sätt ha skilda regler för olika kategorier av banker. Bankföreningen understryker att en utvidgning av förslaget till att avse även sparbanker och föreningsbanker redan av administrativa skäl är orealistisk. Under hänvisning till föreningsbanks-

rörelsens särskilda karaktär har Föreningsbankernas förbund hävdad att det i vart fall finns skäl att inte låta förslaget gälla Föreningsbankernas Bank.

Sparbanksföreningen som också motsätter sig förslaget anser att ett genomförande skulle ge affärsbankerna en sorts officiell legitimitet som visserligen är skenbar men som ändå kan skapa oklarhet i konkurrensen mellan de olika bankgrupperna.

LO anser att förslaget inte är tillräckligt långtgående. *LO* anser att regeringen bör utse ordförande.

Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av *riksbanksfullmäktige (majoriteten)*, *bankmannaförbundet* och *TCO*. Bankinspektionen har lämnat en redogörelse för sina erfarenheter av systemet med offentliga styrelseledamöter, m. m.

Skäl för mitt förslag: I de allmänna utgångspunkterna har jag redogjort för affärsbankernas ställning och inflytande i samhällsekonomin. Av redogörelsen framgår också att det är motiverat med ett ökat inflytande för det allmänna. Till skillnad från bankernas branschorganisationer m. fl. anser jag inte att de nuvarande bestämmelserna om beviljande av oktroy, om offentlig tillsyn och om offentlig styrelserepresentation är tillräckliga för att, i överensstämmelse med vad som anförts i det föregående, ge samhället ett rimligt mått av inflytande över affärsbankernas verksamhet.

Bankföreningen har framhållit att det bör beaktas att utländska banker kan komma att tillåtas verka i Sverige. Denna fråga utreds f. n. av kreditmarknadskommittén (Fi 1983:06). Det förhållandet att utländska banker kan komma att tillåtas etablera sig i Sverige hindrar inte att man nu tar ställning till frågan om ett ökat inflytande över bankernas verksamhet för samhället. I den mån utlandsägda affärsbanker etableras i Sverige finns det såvitt jag nu kan se inte skäl att tillämpa andra regler än de som gäller för andra affärsbanker här i landet.

I affärsbankernas styrelser har ordföranden en central roll. Detta gäller oavsett om han är "arbetande" styrelseordförande eller ej, dvs. oavsett om han mer eller mindre på heltid tar del i skötseln av banken eller ej. Ett lämpligt sätt att vidga det allmännas insyn och inflytande i affärsbankernas verksamhet är att det allmänna får en bestämmande roll vid val av ordförande i affärsbankernas styrelser. Av vad jag tidigare har anført framgår att syftet med en sådan åtgärd är att skapa garantier för att till ordförande utses en person som kan förväntas verka för att också samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet.

I promemorian diskuteras en lösning som innebär att regeringen utser ordförandena i affärsbankernas styrelser. Härigenom skulle det allmänna få möjlighet att på ett direkt sätt tillse att ordförandeposterna i affärsbankerna ges till personer som kan förväntas i tillräcklig grad beakta samhällets intressen. Med hänvisning till att en rad problem är förknippade med

en sådan lösning avvisas denna i promemorian. Jag har för egen del inte heller funnit att det finns tillräckligt underlag för att föreslå en så ingripande åtgärd.

Promemorieförslaget innebär att det allmänna ändå får inflytande och kontroll över val av styrelseordförande genom att regeringen skall godkänna valet. Om godkännande inte lämnas, skall regeringen utse annan styrelseledamot till ordförande. Enligt min mening bör denna ordning införas. Jag anser att det finns goda utsikter att den nämnda lösningen i praktiken tillförsäkrar det allmänna det medinflytande över ordförandevalen som samhället enligt min mening bör ha.

I detta sammanhang kan det påpekas att för en offentlig styrelseledamot gäller samma regler i fråga om ansvar, sekretess och lojalitet som för de av bolagsstämman valda ledamöterna. En arbetstagarledamot kan däremot inte utses till ordförande eftersom dessa ledamöter inte tillsätts enligt banklagens bestämmelser.

En ordning där regeringen prövar styrelsens val av ordförande bör utformas på följande sätt.

I 77 § lagen (1955:183) om bankrörelse, *banklagen*, föreskrivs att styrelsens val av ordförande omedelbart ska underställas regeringen för godkännande. För att styrelsen inte skall vara utan ordförande fram till dess att frågan om godkännande har prövats av regeringen bör den av styrelsen utsedde ledamoten vara ordförande fram till denna tidpunkt. Vid sin prövning av valet skall regeringen bedöma huruvida den av styrelsen valde kan förväntas verka för att såväl bankens som samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet. Den nu angivna förutsättningen för godkännande knyter an till vad som i 71 § *banklagen* föreskrivits om offentlig styrelseledamots uppgift. Om regeringen inte anser att den av styrelsen utsedde ordföranden uppfyller nyss angivna krav skall regeringen i stället utse en annan ordförande. Även i sådant fall bör bestämmelsen i *banklagen* om att ordföranden skall vara ledamot av styrelsen tillämpas. Regeringen bör således, om den inte kan godkänna styrelsens val av ordförande, ha möjlighet att utse någon av de andra styrelseledamöterna till ordförande. Detta innebär att även en offentlig styrelseledamot kan utses till ordförande.

I samband med att systemet med offentliga styrelserepresentanter i affärsbankernas styrelser infördes uttalade departementschefen (prop. 1970:141 s. 13) att beslut om tillsättande av offentlig ledamot bör fattas först efter det att ifrågavarande bank under hand beretts tillfälle att framföra sina synpunkter i fråga om personvalet. Ett sådant förfarande skulle enligt departementschefens mening bidra till att skapa förutsättningar för det förtroendefulla och konstruktiva samarbete mellan den offentliga styrelseledamoten och bankstyrelsen i övrigt som förslaget syftade till. Någon reglering av samrådsförfarandet ansågs inte nödvändig utan detta borde ske helt formlöst.

På motsvarande sätt bör man, när det gäller val av ordförande i affärsbankernas styrelser, utgå från att sådana kontakter mellan banken och regeringen kommer att föregå valet att detta normalt inte senare kommer att underkännas av regeringen. Om det skulle inträffa att regeringen tvingas vägra att godkänna styrelsens val och i stället får utse någon annan ledamot bör strävan självfallet ändå vara att till ordförande utse någon som de övriga styrelseledamöterna kan ha förtroende för. Eftersom alla parter är betjänta av att banken har en ordförande som har allas förtroende kan man utgå från att enighet praktiskt taget alltid kan nås vid det förordade samrådet. De fall då regeringen får utse ordförande torde därför bli ytterst sällsynta. Liksom vid förordnande av offentliga ledamöter bör samrådsförandet inte lagregleras utan ske formlöst.

Som bankinspektionen framhållit i sitt remissyttrande råder sedan länge den praxis att de större affärsbankerna inför ett val av ny styrelseordförande ger bankinspektionen tillfälle att, mot bakgrund av inspektionens uppgift som tillsynsmyndighet, framföra synpunkter på den tilltänkte ordföranden. Den ordning som nu föreslås bör inte föranleda ändring av denna praxis.

2.4 Regeringens godkännande gäller tills vidare

Mitt förslag: Regeringens godkännande av styrelsens val av ordförande skall gälla tills vidare. Vid omval av en tidigare godkänd ordförande behöver inte ny underställning ske. Om regeringen har utsett ordförande gäller uppdraget tills det återkallas.

Förslaget i departementspromemorian: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. I promemorian föreslås dock att också omval skall underställas regeringen för godkännande samt att, i de fall regeringen har utsett ordförande, tiden för uppdraget skall sammanfalla med mandatperioden.

Remissinstanserna: Bankföreningen anser att underställning av omval är en onödig omgång. De övriga remissinstanserna har inte kommenterat förslaget.

Skäl för mitt förslag: I likhet med bankföreningen finner jag övervägande praktiska skäl tala för att ett godkännande bör gälla tills vidare. Om styrelsens val av ordförande har godkänts av regeringen behövs alltså inte ny underställning vid omval av en tidigare godkänd ordförande. Om regeringen utser ordförande gäller uppdraget tills det återkallas, dock naturligtvis längst under den tid ordföranden är ledamot i styrelsen. En ordförande som utsetts på detta sätt kan inte entledigas av styrelsen. Däremot kan bolagsstämman, om ordföranden inte är offentlig styrelseledamot, få ho-

nom ersatt genom att välja in en annan person på hans plats i styrelsen. I sådant fall skall styrelsen välja ny ordförande, vilket val därefter prövas av regeringen i den ordning som föreslås i avsnitt 2.3.

2.5 Regeringens godkännande eller uppdrag kan återkallas

Mitt förslag: Regeringens godkännande får återkallas, om ordföranden inte längre uppfyller de krav som ställs för godkännandet. Om regeringen utsett ordförande kan uppdraget när som helst återkallas.

Förslaget i departementspromemorian: Enligt promemorieförslaget kan ett godkännande eller uppdrag återkallas endast om ordföranden visar sig uppenbart olämplig.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte kommenterat förslaget.

Skäl för mitt förslag: Det bör finnas en möjlighet för regeringen att upphäva ett godkännande, om ordföranden inte längre uppfyller de krav som ställs för godkännande, dvs. att ordföranden verkar för att såväl bankens som samhällets intressen beaktas i verksamheten. Om ett godkännande återkallas skall styrelsen välja en ny ordförande. Valet skall därefter underställas regeringen för godkännande.

Ett av regeringen givet uppdrag som styrelseordförande bör kunna återkallas när regeringen så finner lämpligt. Även i detta fall ankommer det på styrelsen att välja ny ordförande. Valet skall underställas regeringen för godkännande. Detsamma gäller om ordföranden av annat skäl frånträder som ordförande.

2.6 Ikraftträdande

Mitt förslag: De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1985.

Förslaget i departementspromemorian: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte kommenterat förslaget.

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse.

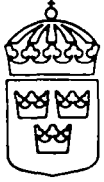
Lagförslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

4 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över lagförslaget.

5 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.



FINANS-
DEPARTEMENTET

Bilaga I

PROMEMORIA ANGÅENDE STYRELSE- ORDFÖRANDE I AFFÄRSBANK

Innehållsförteckning

	sid.
Lagförslag	15
1 Inledning	16
2 Nuvarande ordning	16
2.1 Styrelse	16
2.2 Kontorsstyrelse	18
2.3 Styrelseordförande	19
3 Affärsbankernas beslutsorgan enligt nuvarande organisation	21
3.1 Allmänt	21
3.2 De privata storbankerna	22
3.3 Övriga privata affärsbanker	23
3.4 Delegationsbeslutens gränser	24
3.5 Ansvar, sekretess, lojalitet	24
4 Överväganden och förslag	25

Lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse

Härigenom föreskrivs att 77 § lagen (1955: 183) om bankrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. *Har bolagsstämman ej utsett ordförande eller skall, där en eller flera ledamöter tillsatts i annan ordning än genom val å bolagsstämman, sådan ledamot ej enligt bolagsordningen tillika vara styrelsens ordförande, skall styrelsen välja ordförande.* Vid lika röstetal skall valet avgöras genom lottning.

Verkställande direktör eller annan befattningshavare i banken *må icke* vara ordförande.

Föreslagen lydelse

77 §

Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. *Denne väljs av styrelsen.* Vid lika röstetal skall valet avgöras genom lottning. Verkställande direktör eller annan befattningshavare i banken *får inte* vara ordförande.

Styrelsens val av ordförande skall utan dröjsmål underställas regeringen för godkännande. Regeringen skall godkänna styrelsens val, om den valde kan förväntas verka för att inte bara bankens utan också samhällets intressen beaktas i verksamheten. Godkänner inte regeringen valet, skall regeringen i stället utse en annan ledamot av styrelsen till ordförande.

Regeringens godkännande gäller tills vidare. Har regeringen utsett ordförande, gäller uppdraget för den tid som denne har utsetts att vara styrelseledamot. Godkännandet eller uppdraget får återkallas, om ordföranden visar sig vara uppenbart olämplig som ordförande.

Intill dess valet har prövats av regeringen, skall den av styrelsen utsedde ledamoten vara ordförande.

1 Inledning

År 1971 infördes möjlighet för regeringen att tillsätta offentliga styrelseledamöter i affärsbankernas styrelser (prop. 1970: 141, BaU 64, rskr 395, SFS 1970: 666). Reformen innebar att högst tre offentliga styrelseledamöter fick tillsättas i varje bank. Med anledning av sammanslagningen av Skandinaviska Banken och Stockholms Enskilda Bank vidgades år 1972 rätten att utse offentliga styrelseledamöter till att avse högst fem sådana ledamöter i varje bank (prop. 1971: 166, NU 51, rskr 324, SFS 1971: 1032).

Genom ett beslut vid 1975/76 års riksmöte byggdes systemet med offentlig styrelserepresentation ut ytterligare (prop. 1975/76: 53, NU 37, rskr 200, SFS 1976: 107). För det första fick sålunda regeringen rätt att tillsätta offentliga styrelseledamöter i de privata storbankernas regionala styrelser i den mån så inte redan kunde ske. För det andra vidgades rätten för en offentlig ledamot i en banks huvudstyrelse att närvara när ett ärende behandlas i direktion eller annan persongrupp med särskilda uppgifter inom banken.

Offentlig ledamot fick sålunda möjlighet att delta i sammanträden även inom t. ex. särskilt kreditutskott och utlandsförvaltning inom banken, när där behandlas ärende som det finns anledning att bevaka därför att samhällsintressen berörs.

För det tredje infördes regler om kommunal representation i affärsbankernas lokala kontorsstyrelser. Kommunerna får själva bestämma om de vill utnyttja denna rätt. Antalet kommunvalda ledamöter i varje kontorsstyrelse bestämdes till två. Ledamöterna utses av kommunfullmäktige.

I denna promemoria läggs fram förslag som ger samhället möjlighet att påverka valet av ordförande i affärsbankernas styrelser. Därigenom kommer samhällets inflytande över bankerna och näringslivet i övrigt att öka.

2 Nuvarande ordning

2.1 Styrelse

Enligt 71 § lagen (1955: 183) om bankrörelse (banklagen) skall för bankaktiebolag finnas en styrelse som består av minst fem och högst tjugotvå ledamöter. Regeringen har rätt att utse högst fem ledamöter i styrelsen, offentliga styrelseledamöter. Övriga styrelseledamöter, högst aderton, väljs på bolagsstämma. Enligt bestämmelser, som tagits in i bolagsordningen, kan dock en eller flera av dessa ledamöter tillsättas i annan ordning. Förutom styrelseledamöter utsedda enligt 71 § banklagen kan i styrelsen ingå två arbetstagarledamöter som utsetts med tillämpning av lagen (1976: 355) om styrelserepresentation för de anställda i bankinstitut och försäkringsbolag. Arbetstagarledamöterna skall inte räknas in i det antal styrelseledamöter som utses enligt 71 §.

Styrelseledamot skall vara myndig och här i riket bosatt svensk medborgare. Av styrelseledamöterna får inte flera än en för varje påbörjat femtal vara befattningshavare i banken. Vid denna beräkning skall hänsyn inte tas till offentlig styrelseledamot (72 § banklagen) och inte heller till arbetstagarrepresentant enligt den förut nämnda lagen.

Styrelsen skall inom sig utse verkställande direktör och ställföreträdare för denne. Om det behövs kan flera verkställande direktörer utses. Verkställande direktör skall under styrelsens överinseende leda bankens verksamhet och i den utsträckning som styrelsen bestämmer avgöra ärenden som det annars ankommer på styrelsen att pröva. Styrelsen kan också uppdra åt annan person, s. k. delegat, att ensam eller i förening med annan avgöra ärenden för styrelsens räkning (74 § första och andra styckena banklagen).

Affärsbankstyrelsernas delegering av den egna beslutanderätten är mycket omfattande. Det åligger styrelsen att ange delegeringens omfattning i en årlig instruktion. Om uppdraget avser beviljande av kredit eller garanti, skall grunderna härför anges i instruktionen. Uppdrag kan när som helst återkallas och styrelsen kan också oavsett lämnat uppdrag avgöra ärende av varje slag. Vissa ärenden får styrelsen inte delegera. Förbudet omfattar ärenden om inrättande eller indragning av avdelningskontor eller övertagande av annan bankrörelse, om förvärv eller försäljning av bankfastighet, om beviljande av kredit eller garanti till vissa befattningshavare, delegat, styrelseledamot och sådan person närstående sammanslutning och vissa andra personer, om förvärv av aktie och förlagsbevis i andra fall än där fråga är om att skydda fordran samt ärenden om fastställande av allmänna räntesatser för in- och utlåning och utgivande av obligationer med längre löptid än ett år. Styrelsen kan dock i fråga om "rörelsekredit" till delegater m. fl. fastställa vissa gränser inom vilka underordnat organ kan besluta i styrelsens ställe. Vidare kan delegat besluta om ändrade räntesatser för tiden intill nästa styrelsesammanträde, om det är påkallat av allmän ränteförändring (74 § tredje—sjätte styckena banklagen).

Enligt 74 a § första stycket första meningen banklagen äger regeringen förordna att delegatuppdrag enligt 74 § andra stycket, som avser flera personer, skall omfatta också offentlig styrelseledamot. Bestämmelsen tillkom för att lösa problemen med samhällsrepresentation i Skandinaviska Enskilda Bankens centralkontorsstyrelser, som består av ledamöter som ingår i centralstyrelsen. Den kan också tillämpas på andra delegatgrupper som helt eller delvis består av styrelseledamöter. I andra meningen finns en bestämmelse som ger regeringen rätt att tillsätta en särskild samhällsrepresentant i delegatgrupp som utgör regionstyrelse eller annat högsta organ för ett större geografiskt område. Bestämmelsen tar närmast sikte på de regionstyrelser som finns i Svenska Handelsbanken, Götabanken och PK-banken samt på de regiondirektioner som finns i Götabanken. Enligt tredje stycket äger offentlig styrelseledamot närvara och delta i överlägg-

ningar när ärende som senare skall avgöras av styrelsen förbereds av därtill särskilt utsedda styrelseledamöter eller befattningshavare i banken. Därmed avses organ som direktion, kreditutskott och liknande. Med tanke på Skandinaviska Enskilda Bankens organisation har bestämmelsen formulerats så att den ger utrymme för regeringen att bestämma att de offentliga styrelseledamöter som förordnats att ingå i var sin centralkontorsstyrelse också får delta i arbetet inom den direktion och andra personalgrupper som är knutna till resp. centralkontorsstyrelse.

Offentlig styrelseledamot är underkastad de kvalifikationskrav och bestämmelser i övrigt som gäller styrelseledamöter utsedda av banks bolagsstämma.

Offentliga styrelseledamöter finns numera i samtliga affärsbanker utom den nybildade Svecabanken. Antalet styrelseledamöter inklusive offentliga ledamöter och personalrepresentanter framgår av *tabell 1*.

Tabell 1: Antalet styrelseledamöter i affärsbankerna (källa: Bankinspektionen, november 1982).

Namn	Styr. ledamöter		Offentliga ledamöter	Personalrepresentanter	
	ord.*)	suppl.*)		ord.	suppleanter
Bohusbanken	8	2	1	—	—
Götabanken	14	4	2	2	2
Jämtlands Folkbank	9	5	1	2	2
Skaraborgsbanken	10	3	1	2	2
Skånska Banken	11	6	1	2	2
Sparbankernas Bank	12	6	1	2	2
Sundsvallsbanken	8	16	1	2	2
Svenska Handelsbanken	16	5	2	—	—
PK-banken	14	4	—	2	2
Uplandsbanken	12	3	1	2	2
Wermlandsbanken	10	2	1	2	2
Östgötabanken	10	2	1	2	1
Föreningsb. Bank	12	8	1	2	2
Skand. Ensk. Banken	18	20	3	2	2
Svecabanken	6	2	—	—	—

*) andra än offentliga ledamöter och av personalen utsedda

Offentlig styrelserrepresentation i regionala styrelser fanns den 1 januari 1984 i Götabanken (tre ledamöter), PK-banken (fem ledamöter) och Svenska Handelsbanken (åtta ledamöter). I Skandinaviska Enskilda Banken har de tre offentliga ledamöterna förordnats att vara ledamot i var sin centralkontorsstyrelse.

2.2 Kontorsstyrelse

Som förut antytts delegerar bankernas styrelser i stor omfattning sin beslutanderätt. Sådan delegation kan ske till kontorsstyrelser, dvs. styrelser som är knutna till avdelningskontor och andra lokala kontor. Antalet

sådana styrelser uppgick enligt bankinspektionen år 1982 till ca 850. Enligt 74 a § andra stycket banklagen äger kommunfullmäktige i den kommun där kontoret är beläget förordna högst två ledamöter i kontorsstyrelsen. Dessa ledamöter har, liksom offentliga ledamöter i en banks huvudstyrelse, till uppgift att särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i verksamheten.

I de fall då kontorsstyrelse är gemensam för kontor i två kommuner skall kommunfullmäktige i varje kommun utse en ledamot i styrelsen. Om kontorsstyrelsen är gemensam för kontor i tre eller flera kommuner är rätten att utse ledamöter begränsad till de två till invånarantalet största kommunerna. Antalet kommunvalda ledamöter kan därigenom aldrig överstiga två.

2.3 Styrelseordförande

I 77 § banklagen stadgas att inom styrelsen en ledamot skall vara ordförande. Om bolagsstämman inte har utsett ordförande väljs ordföranden av styrelsen. Tillsätts en eller flera ledamöter i styrelsen i annan ordning än genom val på bolagsstämman kan i bolagsordningen föreskrivas att sådan ledamot skall vara ordförande. Fråga om val av ordförande avgörs vid lika röstetal genom lottning.

I andra stycket i nyss nämnda lagrum stadgas vidare att verkställande direktör eller annan befattningshavare i banken inte får vara ordförande. Skälet härtill är att styrelsen har att utöva tillsyn över bankens befattningshavare. Den bör därför inte ledas av någon av dessa.

De särskilda arbetsuppgifter som ankommer på styrelsens ordförande anges i 78 § banklagen. Enligt första stycket åligger det ordförande att tillse att sammanträden hålls. Så skall ske så ofta bolagsordningen föreskriver och eljest då så erfordras. Ordföranden skall vidare jämte annan ledamot bestyrka riktigheten av de protokoll som skall föras över styrelsens sammanträden.

Bestämmelserna i 78 § banklagen är jämförliga med de bestämmelser som fanns i 84 § andra och tredje styckena 1944 års aktiebolagslag. Vid tillkomsten av sistnämnda lag gjordes i vederbörande riksdagsutskott ett uttalande om styrelseordförandens uppgifter vilket, enligt Westerlinds kommentar till banklagen (s. 267), förtjänar uppmärksamhet även i fråga om bankaktiebolagen. Utskottet anförde (jfr NJA II 1945 s. 473).

Inom utskottet har framhållits som önskvärt, att ordförandens ställning och hans skyldighet att följa bolagets verksamhet kommit till uttryck i lagtexten. För en närmare reglering av detta ämne möta betydande svårigheter. Utskottet vill som sin mening framhålla, att uppdraget såsom styrelsens ordförande innebär ej allenast ordförandeskapet vid styrelsens sammanträden utan också skyldighet att följa bolagets verksamhet och, då så erfordras, göra denna till föremål för överväganden inom styrelsen. Ordfö-

randen bör övervaka, att styrelsens tillsynsplikt – utövad genom styrelseledamöternas personliga insatser eller genom ett efter förhållandena lämpat rapportsystem – icke eftersättes. Ordföranden bör över huvud taget så handhava sitt uppdrag, att han intager en samlande ställning och med sin personliga mellankomst, där det kräves för ett enande av stridiga uppfattningar om vad som är till bolagets bästa, åstadkommer en verklig effektivitet i styrelsens förvaltning av bolagets angelägenheter.

Finns inte föreskrifter om särskild röstpluralitet i bolagsordningen har ordföranden enligt 79 § andra stycket banklagen utslagsröst vid lika röstetal.

Också när det gäller aktiebolag i allmänhet torde styrelsens ordförande böra tillse att styrelsen verkligen utövar en effektiv förvaltning av företaget. Nial påpekar i Svensk associationsrätt (s. 89) att ordförandens skyldighet att tillse att erforderliga styrelsesammanträden äger rum förutsätter att han håller sig väl underrättad om associationens verksamhet. Detta sker vanligen genom ett system av regelbundna och tillräckligt täta rapporter från verkställande direktören och/eller andra personer inom förvaltningsorganisationen. För att kunna uppfylla denna och andra skyldigheter har ordföranden rätt att av verkställande direktören och annan personal infordra de upplysningar han finner erforderliga. En sådan rätt tillkommer i allmänhet ej annan enskild styrelseledamot utan särskilt uppdrag av styrelsen.

Det har på senare tid i såväl banker som andra aktiebolag blivit allt vanligare att en styrelseordförande mer eller mindre på heltid medverkar i bolagets skötsel. Några särskilda regler om sådana "arbetande" styrelseordförande finns varken i banklagen eller i aktiebolagslagen. Kedner-Roos påpekar i sin kommentar till aktiebolagslagen (del I, andra upplagan 1982 s. 178) att det i sådana fall är viktigt att arbetsfördelningen i förhållande till verkställande direktören övervägs. Verkställande direktörens förvaltningsrätt får inte beskäras i så hög grad att det kommer att strida mot grunderna för aktiebolagslagen. Detsamma kan förmodas gälla också i förhållande till banklagen. I kommentaren framhålls vidare att förekomsten av en heltidsarbetande ordförande inte i någon väsentlig utsträckning påverkar de skyldigheter och det ansvar som åligger övriga styrelseledamöter. I det fall en särskild arbetsrutin införs för en styrelse med arbetande ordförande, jourhavande ledamot eller arbetsutskott sägs det vidare vara lämpligt att en arbetsordning som kompletterar lagens och bolagsordningens bestämmelser fastställs av styrelsen.

3 Affärsbankernas beslutsorgan enligt nuvarande organisation

3.1 Allmänt

Det ankommer på bankens styrelse att förvalta banks angelägenheter och fatta därav påkallade beslut. Allt beslutsfattande under bankstyrelsen grundas på delegering från styrelsen med tillämpning av 74 § banklagen. Som förut nämnts skall styrelsen utfärda föreskrifter angående delegering av befogenheter i en för ett år i sänder fastställd instruktion. Med delegering från styrelsen till viss instans i banken följer således inte rätt för denna instans att föra befogenhet vidare till underställt organ, om inte detta föreskrivits i instruktionen. Banklagen ger möjlighet att delegera personlig beslutanderätt till verkställande direktör eller annan befattningshavare. Detta förekommer i mera betydande utsträckning i en bank, Svenska Handelsbanken, men i övrig i mindre utsträckning. Beslutanderätt har i andra banker dock delegerats i högre grad till verkställande direktör än till andra befattningshavare. Som regel utövas den delegerande beslutanderätten kollegialt i direktioner och motsvarande organ samt i regionala och lokala styrelser (kontorsstyrelser). Dessa slag av styrelser har inte någon associationsrättslig grund i banklagen eller annan lagstiftning. Termen styrelse är därför något vilseledande. I själva verket är det fråga om delegationer, som utrustats med en från bankstyrelsen överläten beslutanderätt och som kännetecknas av att delegaterna, vilka utses av bankens styrelse, så gott som helt utgörs av personer utanför banken. Ett undantag är de tre styrelser för de centrala enheterna som finns inom Skandinaviska Enskilda Banken. Ledamöterna i dessa rekryteras från bankstyrelsens stämموvalda ledamöter och har därmed också ett egentligt styrelseansvar.

Av det sagda följer att det definitiva ansvaret för banks förvaltning ligger hos den centrala bankstyrelsen, således även i den mån beslutanderätten har delegerats. På grund härav krävs en omfattande rapportering till styrelsen. Periodisk rapportering sker i princip till närmast överordnad instans och vidare till styrelsen, varvid styrelsen får möjlighet att granska i vart fall de väsentligaste besluten och den inriktning verksamheten får på grund av skilda instansers beslutsfattande. Genom att bankstyrelsen årligen har att ta ställning till instruktionen kan styrelsen fortlöpande ompröva delegeringen på basis av vunna erfarenheter, ändra densamma eller komplettera sina riktlinjer.

Heltidsarbetande styrelseordförande finns i fyra av affärsbankerna – Skandinaviska Enskilda Banken, Svenska Handelsbanken, Götabanken och Wermlandsbanken. Det är i samtliga fall fråga om ordföranden i centralstyrelsen. Någon heltidsarbetande ordförande finns således inte i regionstyrelserna eller motsvarande. Några särskilda instruktioner för dessa styrelseordförande finns inte hos bankinspektionen. Därav kan man dra slutsatsen att någon delegation till ordförandena inte förekommer.

Kontorsstyrelserna har i princip samma funktion och uppgifter i samtliga affärsbanker. Delegerade befogenheter tar sikte på kreditärenden. Kreditlimiten är anpassad efter rörelsen omfattning men varierar också från bank till bank.

Ett stort antal kontor (expeditionskontor) saknar kontorsstyrelse. Antalet bankkontor i affärsbankerna var vid 1982 års utgång 1 468 och antalet lokala kontorsstyrelser var cirka 850. Kontorsstyrelse förekom alltså vid drygt hälften av bankkontoren.

I de största bankerna behandlas i bankstyrelsen främst policybetonade frågor och enskilda ärenden av särskilt stor betydelse, medan i de mindre bankerna även ärenden som hör till den löpande förvaltningen i betydande utsträckning handläggs av bankstyrelsen. I det följande lämnas en översikt i stora drag över de nuvarande beslutsorganen i de olika affärsbankerna.

3.2 De privata storbankerna

Skandinaviska Enskilda Banken är uppdelad på fem centrala enheter – Huvudkontoret, SEB International samt centralkontoren i Stockholm, Göteborg och Malmö. Huvudkontoret, SEB International och centralkontoret i Stockholm har en gemensam styrelse, medan centralkontoren i Göteborg och Malmö har var sin styrelse under den centrala styrelsen. Under den centrala styrelsens inseeende utövas ledningen av bankens verksamhet av en verkställande ledning som består av fem likställda verkställande direktörer med gemensamt ansvar inför styrelsen. Styrelsen har möjlighet att besluta att vissa koncernfrågor skall handläggas av styrelseledamot som inte ingår i verkställande ledningen. Var och en av verkställande ledningens ledamöter skall av styrelsen förordnas att under verkställande ledningen vara chef för en av bankernas centrala enheter. Deras överläggningar skall ledas av en av dem, som utses av styrelsen. Styrelserna för Skandinaviska Enskilda Bankens centrala enheter består av personer som är ledamöter i bankens centralstyrelse – därav en offentlig styrelseledamot – samt verkställande direktören för enheten jämte ersättare. Verkställande direktören är tillika suppleant i centralstyrelsen. Ordföranden utses av centralstyrelsen. Under varje enhetsstyrelse finns en direction bestående av verkställande direktören, hans ställföreträdare och de ytterligare ledamöter som styrelsen utser. Inom banken finns också särskilda kreditkommittéer bestående av befattningshavare i banken.

I *Svenska Handelsbanken* finns under den centrala bankstyrelsen åtta regionala enheter – regionbanker – med stor självständighet. Regionbankerna omfattar Stor-Stockholm, Stockholms city, Södra Sverige, Västra Sverige, Östra Sverige, Mellansverige, Södra Norrland resp. Norra Norrland. För varje regionbank finns en regionbanksstyrelse som består av regionbankschefen och de andra personer som centralstyrelsen utser samt en offentlig ledamot. Ordföranden utses av centralstyrelsen. Under varje

regionbanksstyrelse finns en direktion bestående av regionbankschefen och vissa andra befattningshavare i chefsställning.

De kreditärenden och andra viktigare ärenden som skall behandlas av Svenska Handelsbankens centralstyrelse förbereds av centralstyrelsens beredning. Denna består av styrelsens ordförande, de båda vice ordförandena, de båda verkställande direktörerna samt ytterligare högst fyra styrelseledamöter.

Verksamheten i *Götabanken* är inte i lika hög grad som i övriga privata storbanker decentraliserad till regionala förvaltningar. Närmast under centralstyrelsen finns ett arbetsutskott som består av styrelsens ordförande, styrelsens förste vice ordförande, en av styrelsen utsedd styrelseledamot och verkställande direktören. I *Götabanken* finns tre regionala styrelser, nämligen för Östra regionen i Jönköping, för Västra regionen i Göteborg och för Norra regionen i Stockholm. Styrelserna består av ledamöter som huvudstyrelsen utser, en offentlig ledamot och regionchefen. Ordförande utses av centralstyrelsen. Under regionstyrelsen finns en direktion bestående av befattningshavare i banken. – Antalet regioner i *Götabanken* ökades från årsskiftet 1983/84 till fem.

3.3 Övriga privata affärsbanker

I *provinsbankerna* förekommer under bankstyrelsen huvudsakligen endast två beslutsnivåer, nämligen en eller flera direktionser samt kontorsstyrelser. Delegeringen gäller så gott som helt kreditgivningsfrågor och därmed sammanhängande ärenden. Allmänt kan sägas att provinsbankstyrelserna har bättre möjligheter att följa den löpande verksamheten än storbankernas styrelser beroende på att de enskilda ärendena i större utsträckning kommer under styrelsens prövning och att kontaktvägarna till verksamheten på fältet är kortare.

I flera provinsbanker saknas krav på att direktionen skall ha andra medlemmar än befattningshavare i banken. I några av direktionserna skall dock ingå styrelseledamot som inte är befattningshavare i banken. Några av provinsbankerna har även speciella kreditdirektioner eller liknande organ, vari ingår befattningshavare.

Sparbankernas Bank och *Föreningsbankernas Bank* är affärsbanker av speciell karaktär genom att utgöra centralbank för sparbanksrörelsen resp. föreningsbanksrörelsen. I organisatoriskt avseende skiljer de sig främst från övriga större affärsbanker genom att båda saknar kontorsorganisation på lokal nivå.

Sparbankernas Bank har under bankstyrelsen dels ett arbetsutskott, dels en direktion och dels en särskild kreditdelegation. Vidare finns en koncerndirektion, som är ett forum för samråd och informationsutbyte i för banken och dess dotterbolag väsentliga frågor. I arbetsutskottet ingår styrelsens ordförande och fyra av styrelsen inom sig utsedda ledamöter,

varav högst en befattningshavare i banken. Direktionerna liksom kreditdelegationen består endast av befattningshavare i banken.

I Föreningsbankernas Bank finns förutom styrelsen en direktion, en ledningsgrupp och en direktionens kreditdelegation. Direktionen består av styrelsens ordförande, verkställande direktören och hans ställföreträdare, verkställande direktören i Sveriges Föreningsbankers Förbund och en femte ledamot som utses av styrelsen. Ledningsgruppen består av verkställande direktören, vice verkställande direktören, cheferna för finans/fondsektionen, utlandssektionen och administrativa sektionen. Kreditdelegationen består av vice verkställande direktören, kreditchefen, dennes ställföreträdare och chefen för bankens kontor.

Bohusbanken och *Jämtlands Folkbank* är två små affärsbanker. I båda bankerna sammanträder styrelserna i regel en gång i månaden. Som beslutsorgan under styrelsen finns i båda bankerna direktioner. Den särskilda kreditdirektionen i Jämtlands Folkbank består av verkställande direktören och två tjänstemän. I Bohusbankens direktion ingår förutom verkställande direktören två av styrelsen utsedda ledamöter som skall vara styrelseledamöter eller befattningshavare i banken. Till skillnad från Jämtlands Folkbank och övriga affärsbanker har Bohusbanken inte några avdelningskontor och därmed ej heller några kontorsstyrelser.

Sveabanken, som endast har ett kontor, har som beslutsorgan under styrelsen ett kreditutskott. I utskottet ingår tre av bankens styrelseledamöter samt verkställande direktören och dennes ställföreträdare.

3.4 Delegationsbeslutens gränser

Vid delegation av beslutanderätt från centralstyrelsen anges inom vilka gränser olika delegater eller delegatgrupper får bevilja kredit eller garanti. Dessa gränser – kreditlimiter – finns angivna i de enskilda bankernas instruktioner. Som framgått av avsnitt 3.2 och 3.3 varierar organisationen och beslutsdelegeringens omfattning mellan de olika bankerna. Det gör också kreditlimiterna för olika typer av delegationer. Rent allmänt kan sägas att kreditlimiten är högre ju närmare en banks centrala styrelse delegatgruppen är placerad. Kreditlimiterna sträcker sig från 100 milj. kr. ned till 2 milj. kr.

3.5 Ansvar, sekretess och lojalitet

I samband med att systemet med offentliga styrelseledamöter infördes år 1971 tog departementschefen i prop. 1970: 141 s. 13 f bl. a. upp frågan om vilka kvalifikationskrav och bestämmelser i övrigt som skulle gälla för dem. Han anförde därvid:

Offentlig styrelseledamot bör vara underkastad de kvalifikationskrav och bestämmelser i övrigt som gäller styrelseledamöter utsedda av banks bolagsstämma. Det sagda innebär bl. a. att offentlig styrelseledamot blir underkastad inte bara banklagens skadestånds- och straffbestämmelser utan också dess sekretessbestämmelse i 192 §. Bestämmelserna bör givetvis också ges samma tolkning vare sig det gäller en offentlig styrelseledamot eller en av bolagsstämman utsedd ledamot. Detta betyder i fråga om den nämnda sekretessbestämmelsen, enligt vilken enskildas förhållanden till bankaktiebolag inte får "i oträngt mål yppas", att offentlig ledamot inte har rätt att meddela sin uppdragsgivare vad han i bankstyrelsen erfarit om kunds förhållanden till banken. Däremot torde bestämmelsen inte kunna tolkas så att offentlig ledamot skulle vara förhindrad att, utan angivande av enskilda kunders förhållanden, delge Kungl. Maj:t synpunkter och erfarenhet beträffande sitt uppdrag som samhällsrepresentant i bankstyrelsen.

Svenska bankföreningen tog i skrivelser till bankoutskottet bl. a. upp frågan om vilka sekretess- och lojalitetskrav som skulle ställas på de offentliga styrelseledamöterna (BaU 1970: 64). Bankföreningen uttryckte därvid oro över att de offentliga styrelseledamöterna skulle kunna medverka till en kunskapsöverföring till staten såsom konkurrent innehållande skada för banken. I skrivelserna underströks vidare att banklagens regler om ansvar och sekretess måste gälla i lika mån för alla styrelseledamöter.

I sitt utlåtande fann bankoutskottet det angeläget att understryka att departementschefens uttalande i prop. angående sekretessbestämmelserna i 192 § banklagen inte innebar att de offentliga styrelseledamöterna avsågs bedriva någon rapportering som skulle komma i konflikt med de krav som ledamotskap i en bankstyrelse medför. Utskottet fann det klart att departementschefen enbart velat peka på det rimliga i att den som förordnas att vara offentlig styrelseledamot i en bank kan med uppdragsgivaren utbyta synpunkter beträffande de allmänna förutsättningarna för fullgörandet av uppdraget.

Frågan synes därefter inte ytterligare ha belysts i de förarbeten som legat till grund för 1972 och 1976 års utvidgningar av den offentliga representationen i bankernas styrelser. (I samband med den nya sekretesslagens tillkomst år 1980 ändrades sekretessbestämmelsen i banklagen. Ändringen var dock bara av terminologisk natur, prop. 1979/80: 80 s. 45 f.)

4 Överväganden och förslag

Affärsbankerna har genom sin kreditgivning och övriga verksamhet en central roll i näringspolitiken. Deras beslut i viktiga kreditfrågor kan ha betydande återverkningar på sysselsättning, produktion, struktur- och branschutveckling samt regionala förhållanden. Systemet med offentlig styrelserepresentation infördes för att ge samhället bättre möjligheter att

påverka beslutsfattandet i affärsbankerna vare sig det gäller finansieringsverksamhetens allmänna inriktning, enskilda kreditfrågor eller andra från det allmännas synpunkt viktiga ärenden.

Den offentliga styrelserepresentationen innebär en rätt för det allmänna att tillsätta ledamöter inte bara i en banks centrala styrelse utan även i regionala styrelser. Förutom att delta i styrelsearbetet äger dessutom en offentlig ledamot i en banks huvudstyrelse rätt att närvara när ett ärende behandlas i direktion eller annan persongrupp med särskilda uppgifter inom banken såsom särskilt kreditutskott och utlandsförvaltning. För att ge samhället möjlighet att påverka besluten i kreditfrågor även på lokal nivå har vidare införts möjlighet för kommunerna att utse ledamöter i affärsbankernas kontorsstyrelser, dvs. styrelser som är knutna till avdelningskontor och andra lokala kontor.

Affärsbankernas inflytande över näringslivet grundas inte bara på deras kreditgivning på olika nivåer. Tvärtom har bankernas roll som finansiärer av industrin successivt minskat under senare år. Bankernas tidigare dominerande roll som långgivare har tagits över av allmänna pensionsfonden genom s. k. återlån, olika kapitalmarknadsinstitut genom reverslån och staten genom specialkrediter. Det är emellertid inte bara volymmässigt som affärsbankernas roll minskat. Samhället har också i stor utsträckning tagit över risktagandet. Utvecklingen av företagens finansiering kännetecknas vidare av den ökade betydelse som s. k. rörelsegenererade krediter har fått i form av handelskrediter, pensionskulder och skatteskulder. De större företagen har genom denna utveckling i betydande grad blivit oberoende av affärsbankerna och uppträder genom sina finansavdelningar och finansieringsbolag själva som kreditgivare på en växande marknad utanför banksystemet.

Bankernas inflytande över näringslivet kan därför sägas endast delvis grunda sig på en kontroll över dess finansiering. I stället har vissa av bankerna kommit att tjäna som centra för de mäktigaste ägargrupperna i näringslivet. Tendenserna till en uppdelning av näringslivet i "block" har därigenom kommit att framstå allt tydligare. Bankgruppernas inflytande baseras på ett kontrollerande aktieinnehav i företagen. Visserligen får bankerna själva inte äga aktier i produktionsföretag. Innehaven är emellertid placerade i bankernas pensionsstiftelser och i investmentbolag som i stor utsträckning har samma aktieägare som bankerna. Bankernas inflytande utövas genom att styrelserepresentanterna i investmentbolagen och stiftelserna ofta hämtas bland bankernas chefstjänstemän. Bankerna och investmentbolagen är också väl representerade i styrelserna för de företag som hör till bankernas intressesfär. Det är således inom styrelserna som det faktiska inflytandet över företagen kommer till uttryck genom ett inbördes utbyte av ledamöter mellan banker, investmentbolag, pensionsstiftelser och företag.

Det system med offentliga ledamöter i bankernas styrelser som finns sedan åtskilliga år har i och för sig fungerat tillfredsställande och varit till nytta både för bankerna och det allmänna. Systemet har dock knappast gett det allmänna den insyn och det inflytande som är befogat med hänsyn till affärsbankernas i dag dominerande och strategiska ställning i samhället. Tiden är därför mogen för att ta ytterligare ett steg för att tillförsäkra det allmänna ett rimligt mått av insyn och inflytande inom affärsbankernas område.

I affärsbankernas styrelser har ordföranden en central roll. Detta gäller oavsett om han är "arbetande" styrelseordförande eller ej, dvs. oavsett om han mer eller mindre på heltid tar del i skötseln av banken eller ej. Ett lämpligt sätt att uppnå ytterligare insyn och inflytande för det allmänna är att det allmänna får en bestämmande roll vid utseendet av ordförande i affärsbankernas styrelser.

Närmast till hands ligger att föreskriva att regeringen utser ordförandena i affärsbankernas styrelser. Härigenom kan till ordförande direkt utses personer som kan förväntas verka för att samhällets intresse beaktas i bankens verksamhet. En regel om att regeringen direkt tillsätter ordförandena medför dock vissa problem. För att arbetet inom styrelsen skall fungera på bästa sätt är det för det första viktigt att till ordförande utses en person som bankens aktieägare och de övriga styrelseledamöterna har fullt förtroende för. En garanti för detta har man, om de deltar i tillsättandet av ordförande såsom sker när bolagsstämman väljer styrelsen och denna inom sig utser ordförande. Någon motsvarande garanti finns inte, om ordföranden skall utses direkt av regeringen. För det andra torde det vara oklart – i vart fall om ordförande hämtas utanför styrelsekreten – vilket ansvar en sålunda utsedd ordförande associationsrättsligt skulle få gentemot bankens aktieägare och bolagsstämman. Det är för det tredje önskvärt att ordföranden i sin erfarenhetsbakgrund också har god kännedom om sådan verksamhet som drivs av banker. Därigenom underlättas i hög grad hans möjligheter att göra sig gällande inom styrelsen och i förhållande till den övriga bankledningen. Därmed blir det också lättare för honom att verka för att samhällets intressen tillgodoses i verksamheten. Att finna lämpliga personer med dessa kvalifikationer kan erbjuda svårigheter, såvida valet skall träffas av någon som står utanför bankernas krets även om visst samråd med bankledningen i frågan skulle förekomma.

De svårigheter som sålunda är förknippade med en ordning där regeringen direkt utser ordförandena är naturligtvis inte något avgörande hinder mot densamma. Det väsentliga i sammanhanget är dock att det allmänna ges kontroll över tillsättande och entledigande av styrelseordförandena. Är detta fallet kan man utgå ifrån att de som utses till ordförande kommer att i möjligaste mån verka för att samhällets intresse tillvaratas i bankverksamheten. En ordning som ger nämnda kontroll utan att ha de förut berörda nackdelarna är att banken väljer ordförande och underställer regeringen valet för godkännande.

Som framgått av avsnitt 2.3 kan ordföranden i en banks styrelse utses på tre sätt. Ordföranden, som skall vara ledamot av styrelsen, kan sålunda utses antingen av bolagsstämman eller av styrelsen eller bli särskilt utsedd enligt föreskrift i bolagsordningen. I samtliga affärsbanker torde f. n. ordföranden väljas av styrelsen. En smidig och praktisk lösning är därför att ordföranden alltid skall väljas av styrelsen samt att valet skall underställas regeringen för godkännande. Samhället skulle därigenom få möjlighet att bedöma om den person som utsetts till ordförande är lämplig ur samhällets synpunkt. För att ett sådant system skall bli effektivt måste det dock kombineras med en möjlighet för regeringen att utse en annan person till ordförande, om den ordförande styrelsen utsett inte anses lämplig ur samhällets synpunkt.

En ordning där regeringen prövar styrelsens val av ordförande kan utformas på följande sätt.

I 77 § banklagen bör föreskrivas att ordförande skall väljas av styrelsen. Valet skall omedelbart underställas regeringen för godkännande. För att styrelsen inte skall vara utan ordförande fram till dess frågan om godkännande prövats av regeringen bör föreskrivas att den av styrelsen utsedde ledamoten skall vara ordförande fram till denna tidpunkt. Vid sin prövning av valet skall regeringen bedöma huruvida den av styrelsen valde kan förväntas verka för att inte bara bankens utan också samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet. Den nu angivna förutsättningen för godkännande knyter an till vad som i 71 § banklagen föreskrivits om offentlig ledamots uppgift. Om regeringen inte anser att den av styrelsen utsedde ordföranden uppfyller det nyss angivna kravet skall regeringen i stället utse en annan ordförande. Även i sådant fall bör bestämmelsen i banklagen att ordföranden skall vara ledamot av styrelsen tillämpas. Regeringen bör således om den inte kan godkänna styrelsens val av ordförande ha möjlighet att utse någon av de andra styrelseledamöterna. Detta innebär att även offentlig styrelseledamot kan utses till ordförande. En arbetstagarledamot kan däremot inte utses eftersom dessa ledamöter inte tillsätts enligt banklagens bestämmelser.

Det synes vara mest praktiskt att ett godkännande gäller tills vidare. Detta innebär att om styrelsens val av ordförande godkänts av regeringen ny underställning inte behövs förrän styrelsen nästa gång väljer ordförande. Därav följer att även omval av en tidigare godkänd ordförande skall godkännas av regeringen. Om regeringen inte godkänner styrelsens val av ordförande utan i stället utser annan ledamot av styrelsen till ordförande bör tiden för ordförandeuppdraget sammanfalla med mandattiden för ledamotskapet. En ordförande som utsetts på detta sätt kan inte entledigas av styrelsen. När mandattiden går ut har styrelsen i sådant fall möjlighet att välja ny ordförande, vilket val därefter prövas av regeringen i nyss angiven ordning.

Det bör också finnas möjlighet för regeringen att upphäva ett godkännande eller återkalla ett uppdrag, om ordföranden visar sig uppenbart olämplig. Upphävs ett godkännande eller återkallas ett uppdrag skall styrelsen välja en ny ordförande. Valet skall underställas regeringen för godkännande.

I samband med att systemet med offentliga styrelserepresentanter i affärsbankernas styrelser infördes uttalade departementschefen (prop. 1970: 141 s. 13) att beslut om tillsättande av offentlig ledamot bör fattas först efter det att ifrågavarande bank under hand beretts tillfälle att framföra sina synpunkter i fråga om personvalet. Detta skulle enligt departementschefens mening bidra till att skapa förutsättningar för det förtroendefulla och konstruktiva samarbete mellan den offentliga styrelseledamoten och bankstyrelsen i övrigt som förslaget syftade till. Någon reglering av samrådsförandet ansågs inte nödvändigt utan detta borde ske helt formlost.

På motsvarande sätt bör man när det gäller val av ordförande i bankernas styrelser kunna utgå från att sådana kontakter mellan banken och regeringen kommer att föregå valet att detta normalt inte senare kommer att underkännas av regeringen. Skulle likväl den osannolika situationen uppstå att regeringen tvingas vägra att godkänna styrelsens val och utse någon annan ledamot, bör man givetvis även då sträva efter att till ordförande utse någon som de övriga styrelseledamöterna kan ha ett förtroende för. I annat fall skulle grunden för ett fruktbart samarbete inom styrelsen bli mindre god. Eftersom alla parter är betjänta av att banken har en ordförande som har allas förtroende kan man utgå från att enighet praktiskt taget alltid kan nås vid det förordade samrådet. Uppdragsfallen torde därför bli ytterst sällsynta. Liksom vid förordnande av offentliga ledamöter bör samrådsförandet inte lagregleras utan bör ske helt formlost.

Sedan länge råder den praxis att de större affärsbankerna inför ett val av ny styrelseordförande har gett bankinspektionen tillfälle att mot bakgrund av inspektionens uppgift som tillsynsmyndighet framföra synpunkter på den tilltänkte nye ordföranden. Den ordning som nu föreslås inför bör ej föranleda ändring av denna praxis.

När det gäller ikraftträdandet bör de nya bestämmelserna om val av ordförande tillämpas så att styrelsen vid det styrelsesammanträde som sker närmast efter den första ordinarie bolagsstämma som hålls efter lagens ikraftträdande utser ordförande enligt de här föreslagna reglerna.

Sammanställning av remissyttranden

Yttranden över departementspromemorian har efter remiss avgetts av bankinspektionen, fullmäktige i Sveriges riksbank, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska bankmannaförbundet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges aktiesparares riksförbund och Svenska företagares riksförbund (SFR).

Remissutfallet är i korthet följande. Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av riksbanksfullmäktige (majoriteten), bankmannaförbundet och TCO. LO anser att förslaget inte är tillräckligt långtgående. Riksbanksfullmäktiges minoritet, branschorganisationer, aktiespararna och företagareförbundet avstyrker förslaget. Bankinspektionen har inte tagit ställning.

Ur remissyttrandena återges följande.

1 Bankinspektionen

Förslagen i promemorian och de motiveringar som där framförs är av övervägande politisk natur, och saken är av sådan beskaffenhet att det ligger utanför bankinspektionens uppgifter som tillsynsmyndighet över kreditinstituten att ta ställning därtill. Inspektionen begränsar sitt yttrande till att utifrån sina erfarenheter och i anslutning till framställningen i promemorian peka på vissa faktiska förhållanden som kan vara av värde som underlag för statsmakternas slutliga ställningstagande i frågan.

I promemorian pekar man på att bankernas inflytande över näringslivet endast delvis grundar sig på en kontroll över dess finansiering. Samtidigt framhålles, att samhället i stor utsträckning tagit över risktagandet.

Bankinspektionen kan i och för sig vitsorda riktigheten av att bankernas relativa roll som kreditgivare har minskat. Kreditmarknadskommitténs arbete kan emellertid leda till att detta förhållande ändras.

Vad angår risktagandet hänför sig uttalandet i promemorian till den industripolitik som tidigare förts och som enligt uttalanden av statsmakterna inte skall upprepas. Under 1982 och 1983 har också bankerna haft högst betydande förluster på krediter till det svenska näringslivet, under 1982 ca en miljard kr. och under 1983 lika mycket. Härtill kommer avskrivningar på utländska fordringar i regel med anknytning till svenskt näringsliv, på ca 1 miljard kr. under vardera året.

I promemorian framhålles vidare, att det är inom styrelserna som bankernas faktiska inflytande kommer till uttryck genom ett inbördes utbyte av ledamöter mellan banker, investmentbolag, pensionsstiftelser och företag.

Uttalandet innebär, såvitt inspektionen kunnat finna, en betydande överdrift. I och för sig förekommer sådant inbördes utbyte. Många bankmän har också viktiga poster inom industriföretags styrelser. Det skall å andra sidan erinras om att verkställande direktör i bank och befattningshavare som är s.k. delegat enligt 75 § banklagen är förhindrade att vara styrelseledamöter i investmentbolag. Oberoende härav är det obestridligt, att ett betydande inflytande över det ekonomiska livet finns hos personer som sitter i de stora affärsbankernas styrelser. Detta inflytande utövas dock knappast kollektivt från bankernas styrelserum utan i huvudsak individuellt. Det är således den enskilde styrelsemedlemmens ställning i övrigt som företagsledare eller finansman eller aktieägare eller som förvaltare av fonder eller stiftelser som är avgörande för hans inflytande utanför banken, inte hans ställning som styrelseledamot i denna. Han har vidare att iaktta lojalitet inte bara mot banken utan, såvitt det nu gäller, också mot de intressen han i övrigt företräder. Man kan tala om ett inflytande korsvis, men inte heller det bör överdrivas. Vad särskilt angår bankernas pensionsstiftelser skall erinras om att inspektionen såsom övervakare av dessa har den praxis, att aktieinnehavet i ett och samma företag inte får överskrida 5 procent av aktierna i bolaget. Det är en strängare begränsning än som gäller för försäkringsbolagen, där femprocentsgränsen gäller enbart rösträtten. Vidare får det hållas i minne att placeringarna inte får bestämmas av "maktintressen" eller ens bankens intresse av att förvärva ett företag som kund. Placeringarna skall bestämmas av syftet att säkerställa bankens pensionsförpliktelser genom att åstadkomma så god långsiktig avkastning som möjligt.

Det anförda leder fram till att ett utökat statligt inflytande över tillsättningen av ordförandeposterna i affärsbankernas styrelser inte i någon större utsträckning kan föra med sig ett utökat inflytande över andra företag än banken. Det kan tilläggas, att vissa affärsbanker har eller har haft styrelseordförande som tillhör eller har stark anknytning till den offentliga sektorn. Dessa banker har i utövandet av sin rörelse och i sitt agerande i övrigt, enligt vad inspektionen kunnat se, inte avvikit från andra affärsbanker.

Bankinspektionen kan instämma i det allmänna omdömet i promemorian att det nuvarande systemet med offentliga styrelseledamöter i affärsbankernas styrelser i och för sig fungerat tillfredsställande. Att det kan finnas skäl för en viss samhällsrepresentation i affärsbankernas styrelser synes ha blivit alltmer accepterat. Samhällsrepresentationen kan ha betydelse för bankerna när det gäller att utveckla sin verksamhet så att de också framgent omfattas av allmänhetens förtroende, vilket är grundläggande för ett väl fungerande bankväsende. I vilken mån bankstyrelserna genom offentliga styrelseledamöter tillförs ökat kunnande och erfarenheter från andra områden, som kan vara till nytta i styrelsearbetet, beror givetvis på personerna i fråga och går därför inte att bedöma generellt. Enligt bankinspek-

tionens uppfattning har man emellertid i promemorian något underskattat betydelsen av de offentliga ledamöternas insatser.

Vidare kan givetvis diskuteras vad som ligger i att en offentlig styrelseledamot skall särskilt verka för att inte bara bankens utan också samhällets intressen beaktas i verksamheten och vad som i olika konkreta fall är samhällets intressen. I stadgandet ligger emellertid en i och för sig värdefull markering av bankernas samhällsansvar.

Förslaget i promemorian innebär att styrelsen skall välja ordförande bland sina ledamöter med undantag för arbetstagarledamöter och att beslutet skall underställas regeringen för godkännande. Om regeringen anser att den valde inte uppfyller det angivna kravet, dvs. om den valde inte kan förväntas verka för att inte bara bankens utan också samhällets intressen beaktas i verksamheten, kan regeringen i stället utse en annan ledamot av styrelsen till ordförande, däribland någon av de av regeringen förordnade. Å andra sidan kvarstår den av styrelsen valde såsom ledamot av styrelsen. Regeringens godkännande eller uppdrag får återkallas om ordförande visar sig vara uppenbart olämplig som ordförande.

I promemorian framhålls uttryckligen att man på motsvarande sätt som i fråga om utseende av offentlig styrelseledamot kan utgå från att styrelsens val av ordförande föregås av sådana kontakter mellan banken och regeringen att valet inte kommer att senare underkännas av regeringen. Med hänsyn till att alla parter är betjänta av att styrelseordföranden har de övriga styrelseledamöternas förtroende förutsätts att de fall där regeringen underkänner ett ordförandeval och utser ny ordförande blir ytterst sällsynta.

Bankinspektionen anser sig kunna instämma i denna bedömning. Enligt en sedan länge etablerad praxis har inspektionen som ett led i sin tillsynsverksamhet haft kontakter med de större affärsbankernas inför ett val av ny ordförande och därvid haft tillfälle att ge sina synpunkter till banken på den tilltänkte nye ordföranden eller på de aktuella kandidaterna. Genom denna praxis kan det allmänna genom tillsynsmyndigheten redan sägas ha ett informellt inflytande på ordförandefrågan. Någon ändring i denna praxis föreslås inte.

Det kan mot ovan angivna bakgrund synas som om den föreslagna ändringen i banklagen om regeringens godkännande av styrelseordförande och rätt att utse annan ordförande är av mer formell än praktisk betydelse. Huvudvikten kommer säkerligen, om förslaget genomförs, att ligga på det samråd som förutsätts ske inför ett val av styrelseordförande. Det är därvid en viktig utgångspunkt – som framhålls i promemorian – att man oavsett hur ordförande väljs bör sträva efter att till ordförande utses någon som de övriga styrelseledamöterna kan ha förtroende för. Enligt inspektionens erfarenhet lägger bankerna ner mycken omsorg och möda i att finna en sådan person som har både styrelsens, bolagsstämmans och bankledningens förtroende och har den kompetens och erfarenhet som krävs för

uppdraget. Även från bankens egen synpunkt är det av största vikt, att styrelsens ordförande åtnjuter allmänt förtroende och därmed kan stärka det förtroende hos allmänheten som är en oundgänglig förutsättning för att banken skall kunna driva sin verksamhet med framgång. Det allmännas intressen och bankens egna sammanfaller alltså i allt väsentligt.

I detta sammanhang vill bankinspektionen peka på några omständigheter i fråga om en styrelseordförandes ställning och arbetsuppgifter som inte närmare berörs i promemorian.

Styrelseledamöterna i en bank väljs för att tillföra styrelsen och banken en kompetens på hög nivå både i fråga om allmän ekonomisk kunskap, bankkunnande, kännedom om kreditmarknaden och näringslivet samt erfarenhet från olika ekonomiska områden. I bankstyrelserna ingår därför i allmänhet, förutom bankmän i traditionell mening, också representanter för olika delar av näringslivet såsom verkställande direktörer i industriföretag, investmentföretag osv. De stora affärsbankernas styrelser har härigenom och genom bankernas centrala funktion för näringslivet kommit att bli något av maktcentra i det ekonomiska livet. låt vara att detta förhållande, såsom bankinspektionen tidigare framhållit, avser de individer som ingår i styrelsen, inte styrelsen som kollektiv. Det är givet att den som skall vara ordförande i en sådan krets av styrelseledamöter bör vara minst lika kompetent och erfaren som övriga ledamöter för att ha deras förtroende, kunna hävda styrelsens avgörande inflytande inom banken samt företräda banken i kontakter och förhandlingar med myndigheter, kunder och andra banker både inom och utom landet. En styrelseordförande har särskilda uppgifter utöver att leda styrelsens sammanträden, bl. a. att avgöra vilka frågor som är av den betydelse att de bör behandlas av styrelsen, att mera fortlöpande följa och begära rapportering av den verkställande bankledningen och utöva tillsyn över denna samt att föra bankens talan i olika sammanhang.

Styrelseordförandens uppgifter varierar beroende på bankens storlek och verksamhet. I de tre största affärsbankerna finns s. k. arbetande styrelseordförande, vilket innebär att ordföranden ägnar hela eller större delen av sin arbetstid åt sitt uppdrag i banken. Arbetsuppgifterna innefattar då utöver sedvanliga ordförandepgifter ofta policyfrågor av större vikt, internationella förhandlingar och styrelseuppdrag o. dyl. I de mindre affärsbankerna däremot är styrelseordförandens arbete i regel närmare knutet till bankens löpande verksamhet.

I promemorian berörs inte närmare vad det i praktiken anses innebära att en styrelseordförande kan förväntas verka för att inte bara bankens utan också samhällets intressen beaktas i verksamheten. Även om samma oklarhet gäller i fråga om offentlig styrelseledamots uppgift är det mot bakgrund av vad ovan antytts om styrelseordförandens speciella och ansvarsfulla uppgifter särskilt känsligt för en ordförande att behöva göra en sådan avvägning mellan olika lojaliteter. Som tidigare antytts innebär

stadgandet en markering av samhällsansvaret. Det åvilar samtliga ledamöter men särskilt de offentligt utsedda och, enligt promemorieförslaget, ordföranden. De fall där direkta intressekonflikter mellan bankens och samhällets intressen kan förekomma är enligt inspektionens erfarenhet sällsynta. Att en av regeringen godkänd eller utsedd styrelseordförande inte skall följa politiska direktiv är självklart. I ett fall där samhällets intresse kan vara t. ex. att undvika arbetslöshet och driva ett olönsamt företag vidare i avvaktan på alternativ sysselsättning eller annan lösning kan åtminstone teoretiskt en sådan konflikt uppkomma. Det bör då understrykas, att samhällsansvaret inte får leda därtill, att banklagens regler överträdes. Dessa innebär både för bolagsstämman och ännu mer för styrelsen starka begränsningar i befogenheten att av andra än affärsmässiga skäl göra avkall från bankens rätt gentemot olönsamma företag och att stödja dem med nya krediter.

Mot den formella utformningen av lagändringarna har bankinspektionen inget att erinra.

2 Fullmäktige i Sveriges riksbank

Fullmäktige anser sig inte ha anledning att mer i detalj granska de frågor om en bankordförandes ställning och uppgifter som berörs i promemorian. Från kreditpolitiska utgångspunkter, som fullmäktige främst har att beakta, möter nämligen förslaget inte några invändningar.

Den kreditpolitiska styrningen av bankernas verksamhet sker med inriktning på aggregerade storheter och inte på villkoren för enskilda affärer. De bankinriktade instrumenten härför är t. ex. riktlinjer för utlåningstakten, kassakrav och genomsnittsräntor för utlåningsstocken. Tillämpningen av dessa instrument är likformig för affärsbankerna som grupp och är inte föremål för diskussioner med de individuella bankerna. De löpande överläggningar som äger rum mellan riksbanken och bankerna gäller övergripande frågor och den aktuella utvecklingen på kredit- och valutamarknaderna. Överläggningarna sker med bankernas verkställande ledningar och involverar sällan styrelseordförandena.

Fullmäktige har sålunda inte några invändningar mot det framlagda förslaget och finner att det från riksbankens synpunkt inte torde innebära någon förändring i relationen till bankerna.

En minoritet i fullmäktige har anfört följande:

Bankerna är redan i exceptionellt hög grad föremål för insyn och tillsyn av det allmänna bl. a. genom bankinspektionen, riksbanken, konsumentverket, näringsfrihetsombudsmannen, datainspektionen samt offentliga styrelseledamöter. Som förutsättning för att oktroj skall meddelas stadgar banklagen att bankens rörelse skall vara "nyttig för det allmänna". Till detta kommer att bankinspektionen som ett led i tillsynsverksamheten redan ges tillfälle att lägga fram sina synpunkter på förslag till ordförande.

Varken ur de kreditpolitiska utgångspunkter som bankofullmäktige har att beakta eller eljest av hänsyn till det allmänna finns något motiv för ytterligare statlig inblandning i bankernas verksamhet.

Förslaget avstyrkes.

3 Bankföreningen

1. Behovet av ytterligare samhällsinflytande i affärsbankerna

Till förmån för samhället, "det allmänna" (och till förmån för de anställda) har i banklagen gjorts avsteg från de grundläggande bolagsrättsliga principen att det är bolagsstämman som råder över styrelsens sammansättning.

Det nu aktuella förslaget bygger på uppfattningen att nuvarande system med offentliga styrelseledamöter "knappast gett det allmänna den insyn och det inflytande som är befogat med hänsyn till affärsbankernas i dag dominerande och strategiska ställning i samhället" (sid. 21). Tiden sägs därför nu vara mogen för att ta ytterligare steg för att tillförsäkra det allmänna ett "rimligt" mått av insyn och inflytande.

Bankföreningen konstaterar att det i promemorian inte framläggts något underlag för uppfattningen att nuvarande möjligheter till insyn och inflytande för det allmänna inte skulle vara rimliga – i meningen tillräckliga. Det välkända förhållandet är att affärsbankerna genom lagregler i rikt mått är underkastade samhällets tillsyn genom bankinspektionen, riksbanken, konsumentverket, näringsfrihetsombudsmannen och datainspektionen samt de nuvarande offentliga styrelseledamöterna. Därtill kommer att förutsättningen för att oktroj för en bank skall meddelas och efter hand förlängas enligt banklagen är att bankens rörelse finnes vara "nyttig för det allmänna". Häri ligger en skyldighet för banken – och för alla dess styrelseledamöter – att i sin verksamhet beakta samhällets intressen. I själva verket är inga andra privata näringsföretag underkastade så ingående insyn och inflytande från det allmänna som just bankerna.

De angivna förhållandena är i själva verket en mycket säker garanti för att bankerna i sin verksamhet redan nu på tillfredsställande sätt beaktar samhällets intressen. Minst av allt finns därför på bankernas område grund för påståendet att ytterligare steg måste tas för att detta inflytande skall bli "rimligt". De långvariga praktiska erfarenheterna av de privata affärsbankernas vilja och förmåga att ta hänsyn till samhällets intressen utgör i stället skäl för att helt avskaffa systemet med offentliga styrelseledamöter. Det saknas med andra ord enligt bankföreningens mening motiv för avsteg från de grundläggande principerna för ledning av aktiebolag. Av dessa skäl finner bankföreningen den föreslagna utvidgningen av det statliga inflytandet till att omfatta ordförandevalet ogrundad.

Enligt en sedan länge rådande praxis bereds bankinspektionen, som ett led i tillsynsverksamhet, tillfälle att ge sina synpunkter på ordförandekandidater. Som inspektionen framhållit i sitt remissyttrande har det allmänna härigenom ett informellt inflytande på ordförande frågan. Detta är enligt bankföreningen tillräckligt.

Den i promemorian föreslagna ordningen innebär att regeringen skall godkänna bankstyrelsens ordförandeval om den valde kan förväntas verka för att inte bara bankens utan också samhällets intressen beaktas. Eftersom ingen som helst ledning i lagtext eller motiv ges för denna prövning, möjliggörs helt skönsmässiga bedömningar av en viss persons lämplighet. En sådan ordning är inte godtagbar.

Enligt bankföreningens uppfattning är likabehandling av alla banker i ordförande frågan viktig. Redan av administrativa skäl är det emellertid orealistiskt med regeringsprövning av ordförandevalen i sparbanker och föreningsbanker. Förslagets bristande likställighet av de olika bankgrupperna – som inte alls berörs i promemorian – talar mot dess genomförande.

Bankföreningen – som erinrar om att ordförande frågan numera också torde böra bedömas med beaktande av att utlandsägda banker kommer att tillåtas verka i Sverige – avstyrker det framlagda förslaget.

2. Förslagets utformning

För det fall förslaget, trots bankföreningens avstyrkande, skulle läggas till grund för lagstiftning, anför bankföreningen följande:

I promemorian (sid. 21) anförs att bankernas inflytande över andra företag utövas genom att styrelserepresentanterna i investmentbolag ofta hämtas bland bankernas chefstjänstemän. Bankföreningen anmärker att sådana tjänstemän enligt 75 § banklagen är ovillkorligen förhindrade att inneha styrelseposter i investmentbolag. Den i promemorian lämnade beskrivningen av "bankernas inflytande över näringslivet" är alltså i denna del felaktig.

Bankföreningen vill anmärka på förslaget att i lag utesluta bolagsstämman från rätt att välja ordförande. Enligt associationsrättsliga grundprinciper har aktieägarna genom bolagsstämman det yttersta ansvaret för utseende av styrelse och dess ordförande. Även om i samtliga affärsbankers bolagsordningar intagits föreskrift om att styrelsen inom sig utser ordföranden, är det principiellt stötande att skriva bort bolagsstämmans ansvar med promemorians ord (sid. 23) att det är en smidig och praktisk lösning att ordföranden alltid skall väljas av styrelsen.

Enligt den föreslagna lagtexten skall regeringen godkänna bankstyrelsens ordförandeval, "om den valde kan förväntas verka för att inte bara bankens utan också samhällets intressen beaktas i verksamheten". Denna formulering ger uttryck för att en motsättning mellan dessa båda intressen

skulle vara det vanliga i bankverksamhet. Som framgår av det föregående är detta inte och kan till följd av oktrojförutsättningen inte vara fallet. Detta insåg bankoutskottet, som vid ärendets behandling år 1970 (BaU 1970: 64 sid. 8) uttalade att uppgiften att särskilt verka för att samhällets intressen beaktas väl låter sig förenas med strävan att verka för bankens utveckling och framgång. I lagtexten bör därför orden "inte bara bankens utan också samhällets" utbytas mot "såväl bankens som samhällets".

Med hänsyn till de underhandskontakter med regeringen, vilka enligt promemorian (sid. 25) förutsätts förega ordförandeval, är det, som framhålls i promemorian, högst osannolikt att regeringen tvingas underkänna valet och utse annan ledamot. Bankföreningen vill likväl påpeka att i denna situation – och trots ytterligare underhandssamråd – de övriga av bolagsstämman valda styrelseledamöterna kan tänkas vilja ompröva sin ställning i styrelsen.

Av promemorian (sid. 24) framgår vidare att regeringen i nyssnämnda situation kan utse offentlig styrelseledamot till ordförande. Sådan ledamot har visserligen, som utvecklas i avsnitt 3.5 i promemorian, formellt samma ställning i fråga om ansvar, sekretess och lojalitet som stämموald styrelseledamot. Trots detta kan det uppstå lojalitetsproblem för en ordförande som inte av stämman fått sin plats i styrelsen. I den här behandlade situationen bör regeringen till ordförande utse någon av de av bolagsstämman valda styrelseledamöterna.

Den föreslagna lagtexten att "regeringens godkännande gäller tills vidare" skall enligt motiven (sid. 24) förstås så att även omval av godkänd ordförande skall godkännas av regeringen. Eftersom det inte bör antas att ens ett regeringsskifte föranleder att tidigare godkänd ordförande underkännes, är underställning av omval en onödig omgång. Den i lagtexten föreslagna möjligheten för regeringen att återkalla godkännande av uppenbart olämplig ordförande är fullt tillräcklig. Lagen bör därför utformas så att omval inte kräver godkännande.

4 Sparbanksföreningen

De banker av skilda slag som finns i det svenska samhället – sparbanker, affärsbanker och föreningsbanker – har sinsemellan helt olika struktur och ägarförhållanden. Mellan de olika bankgrupperingarna bedrivs en konkurrens inom de ramar som uppställs av banklagarna och annan för bankerna reglerande lagstiftning. Det är enligt sparbanksföreningens mening angeläget att denna konkurrens får bedrivas under sådana förhållanden att de olika bankernas särart bevaras och görs tydlig.

På den svenska bankmarknaden återfinns idag privata affärsbanker, statens bank, PKbanken, samt de folkligt förankrade föreningsbankerna och sparbankerna. Den effektiva konkurrensen förutsätter att varje bank-

grupps särart är och förblir tydlig. Den föreslagna ordningen innebär att affärsbankerna får ett slags officiell legitimitet som visserligen är skenbar men som ändå kan skapa oklarhet i konkurrensen mellan de olika bankgrupperingarna. En officiell legitimitet av detta slag kan inte anses förenlig med vad affärsbankerna representerar och den roll som de spelar i kreditväsendet och näringslivet i övrigt.

Med hänsyn till det sagda anser sparbanksföreningen att promemorieförslaget inte bör genomföras. Det allmänna kan få vidgande möjligheter till insyn i och inflytande över affärsbankerna på andra sätt som inte för med sig sådana negativa effekter som nyss berörts.

5 Sveriges föreningsbankers förbund

I PMn förs ett resonemang om affärsbankernas inflytande över näringslivet och framhålls att det nuvarande systemet med offentliga ledamöter i bankernas styrelser – som i och för sig fungerat tillfredsställande – inte ger det allmänna den insyn och det inflytande som är befogat med hänsyn till affärsbankernas dominerande och strategiska ställning i samhället. Tiden är därför, sägs det i PMn, ”mogen för att ta ytterligare ett steg för att tillförsäkra det allmänna ett rimligt mått av insyn och inflytande inom affärsbankernas område”. Den närmast till hands liggande lösningen borde vara att föreskriva att regeringen utser ordförandena i affärsbankernas styrelser. Med hänsyn till de olika invändningar som kan resas mot en sådan ordning – bl. a. vilket ansvar en sålunda utsedd ordförande associationsrättsligt skulle få gentemot bankens aktieägare och bolagsstämman – föreslås i stället en annan lösning, nämligen att regeringen skall få befogenheter att godkänna den av banken utsedda ordföranden.

SFF avstyrker bestämt förslaget om att regeringen skall godkänna val av ordförande i affärsbank. SFF vill anföra följande.

SFF har i och för sig svårt att tro att förslaget skulle kunna få någon stor *praktisk* betydelse med hänsyn till att det förefaller ytterst osannolikt att en person som utses till ordförande i en affärsbank är en person som inte skulle kunna accepteras av regeringen, oavsett vilket eller vilka politiska partier som sitter i regeringsställning. Det torde inte finnas något exempel på en affärsbanksordförande som kan anses i något avseende olämplig på sin post. SFF anser emellertid att även om ett godkännande av förslaget knappast skulle få så stora konsekvenser i praktiken, det ändå finns anledning att motsätta sig förslaget av principiella skäl.

Först och främst finns det anledning att erinra om att det inte torde finnas några företag i Sverige som är så hårt reglerade och styrda av det allmänna som bankerna. Dessa är också av tradition mycket lyhörda för och följsamma till myndigheternas krav och intentioner. Ur denna synpunkt finns inget – och har i PMn heller inte redovisats något – skäl för att

tillförsäkra det allmänna ett större inflytande i syfte att möjliggöra större lyhörddhet för statsmakternas intentioner.

Enligt förslaget skall regeringen godkänna ordföranden om han kan förväntas verka för att inte bara bankens utan även samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet. I PMn har inte klargjorts skillnaden mellan bankens och samhällets intressen. SFF kan inte se att det ligger någon motsatsskillnad mellan dessa intressen. Med hänsyn till att en affärsbank inte får ges tillstånd till att bedriva sin verksamhet (s. k. oktroy) om inte den tillämnade rörelsen befinnes vara nyttig för det allmänna vill SFF hävda att det inte kan finnas någon motsatsskillnad mellan bankens intressen och det allmännas intressen. Om regeringen skulle finna att någon affärsbank bedriver en verksamhet som inte är förenlig med samhällets intressen borde det legala remediet rätteligen vara att regeringen vägrade banken ny oktroy när tiden för denna utgätt.

Det finns anledning att anta att om – mot förmodan – en av bankstyrelsens utsedd ordförande ej skulle godtas av regeringen det skulle bli stora svårigheter att få fram en ny ordförandekandidat inom samma styrelsekrets.

Med befogenheter följer normalt ett ansvar och vice versa. Något särskilt ansvar för regeringen för de åtgärder som ordföranden vidtar finns inte (och kan knappast heller tillskapas). De invändningar av associationsrättslig karaktär som kan riktas mot ett förslag om att regeringen skulle utse ordföranden i en affärsbank – och som även berörts i departementspromemorian – kan återopas även mot förslaget om att regeringen skall godkänna en av banken utsedd ordförande.

SFF vill således helt avvisa departementsförslaget. SFFs avvisande inställning gäller generellt för samtliga affärsbanker. När det gäller Föreningsbankernas Bank (FBB) finns det – enligt SFFs mening – ytterligare skäl för SFF att avvisa förslaget.

FBB har enligt sin bolagsordning till ändamål att "driva bankrörelse företrädesvis i anknytning till den verksamhet som bedrivs av föreningsbanksrörelsen". Trots att banken således till formen är likställd med övriga affärsbanker föreligger stora skillnader i övrigt. Banken domineras av den kooperativa föreningsbanksrörelsen genom de tolv regionala föreningsbankernas innehav av aktierna i banken, vilket medför rösträttsmajoritet på bolagsstämma. De regionala föreningsbankerna är kooperativa banker, organiserade som ekonomiska föreningar. De lokala föreningsbankerna är medlemmar i regionbankerna och utser på sina föreningsstämmor ombud till regionbankernas stämmor. Vid de lokala bankernas stämmor råder direkt representation, där varje medlem har en röst. FBB är på detta sätt en starkt integrerad del av föreningsbanksrörelsen med ett indirekt representativt inflytande för de lokala bankernas medlemmar. FBB fyller centrala serviceuppgifter för föreningsbanksrörelsen. FBB förvaltar regionbankernas överskottslikviditet, är föreningsbanksrörelsens valuta-

bank och fullgör genom sin utlandssektion den utländska bankverksamheten för föreningsbankernas kunder. Andra centrala servicefunktioner hos FBB är fond-, kapitalmarknads- och notariatrörelserna. Utöver den beskrivna funktionen som centralbank har FBB hittills haft en begränsad egen traditionell bankverksamhet med t. ex. endast ett bankkontor.

FBBs kundkrets består till helt övervägande del av företag och organisationer inom lantbrukskooperationen. Banken verkar också aktivt för att knyta ytterligare producentkooperativa företag till sig som kunder och att förstärka redan etablerade affärsförhållanden inom denna sfär. I konkurrensen med andra banker om dessa kunder är det av avgörande betydelse för FBB att banken i sin styrelse har personer med nära och mycket goda relationer med dessa presumtiva kundgrupper. Särskilt väsentligt är detta när det gäller styrelsens ordförande. Denna post har sedan bankens bildande innehaft av personer verksamma inom lantbrukskooperationen, personer med betydande auktoritet och ett omfattande kontaktnät i dessa sammanhang. Av tradition är ordföranden i SFFs styrelse också ordförande i FBBs styrelse. Denna personunion på ordförandeposten i föreningsbanksrörelsens centrala organ anses som ytterst viktig för att FBBs verksamhet skall integreras i föreningsbanksrörelsens verksamhet. SFF anser att det skulle vara principiellt stötande ur medlemsdemokratisk synpunkt om regeringen skulle ges rätt att avvisa den ordförande som utsetts som medlemmarnas – f. n. nästan 500 000 – främste representant i rörelsen.

På anförda skäl vill SFF således avstyrka departementsförslaget.

6 LO

Promemorian beskriver utvecklingen av den offentliga representationen i affärsbankernas styrelser. Till att börja med – 1970 – fick samhället tillsätta högst tre offentliga ledamöter i varje bank, vilket året därpå utökades till fem. År 1976 fick regeringen rätt att tillsätta styrelseledamot i storbankernas regionala styrelser och offentlig ledamot fick också rätt att närvara när ett ärende behandlas i direktion eller liknande. Därutöver infördes också rätt till kommunal representation i affärsbankernas lokala kontorsstyrelser.

För närvarande finns 17 samhälleliga styrelseledamöter i 14 olika affärsbanker. Rätten till offentlig representation är således ingalunda uttömd enligt nuvarande regler. Vidare beskrivs i promemorian den ställning styrelseordföranden har i bankstyrelsen. Den innebär att ordföranden skall tillse att styrelsen verkligen utövar en effektiv förvaltning av företaget. Därutöver redogörs för affärsbankernas organisation som varierar mellan de olika bankerna, men i huvudsak innebär att en stor del av besluten har delegerats till olika delegationer inom banken.

I promemorian konstateras att "affärsbankerna har genom sin kreditgivning och övriga verksamhet en central roll i näringspolitiken". I främsta

rummet sker påverkan på näringslivet inte genom den kreditgivning som förmedlas av bankerna. Viktigare är att "vissa av bankerna har kommit att tjäna som centra för de mäktigaste ägargrupperna i näringslivet". Genom aktieäggande, via pensionsstiftelser och investmentbolag, har personer knutna till bankerna stort och i många fall bestämmande inflytande över näringslivet.

Promemorians slutsats är att regeringen bör ges tillfälle att godgänna bankstyrelsens val av ordförande. Detta skall gå till så att valet av ordförande utan dröjsmål skall föreläggas regeringen för godkännande, vilket kommer att gälla tills vidare. Det förutsätts emellertid att valet skall ha föregåtts av samråd med såväl bankinspektionen, enligt nuvarande praxis, som med regeringen för att på ett tidigt stadium undanröja oenighet.

LO vill, för det första, understryka den centrala ställning som affärsbankerna intar i de olika maktsfärer som dominerar svensk storföretagsamhet. Uppgiften att demokratisera näringslivet får därför särskild aktualitet när det gäller affärsbankerna. Det är svårt att se att den föreslagna förändringen ens nämnvärt skulle bidra till ett ökat offentligt inflytande över affärsbankerna.

LO anser för det andra det rimligt att samhället ges rätten att utse styrelsernas ordföranden. Därmed markeras bankernas roll som verkstälare av en samhällsfunktion, vars inriktning skall bestämmas av riksdag och regering.

För det tredje är det angeläget att samhället utnyttjar sina möjligheter att utse styrelseledamöter i större utsträckning. Regeringen bör därför utse fler offentliga styrelserepresentanter i bankernas styrelser.

Regeringen måste emellertid också konkretisera syftet med samhällsrepresentationen i bankernas styrelser. Allmänt är syftet givetvis att samhället skall få insyn i och inflytande över bankernas verksamhet. Då måste samhället utnyttja styrelserepresentationen mer aktivt. Regeringen borde tillse att de offentliga representanterna i bankernas styrelser regelbundet har sammankomster för utbyte av erfarenheter och för att samhället skall ges tillfälle att dra upp riktlinjerna för närings- och kreditpolitiken och hur styrelserepresentationen därvid kan vara ett medel. LO har tidigare i många sammanhang pekat på att det fordras en fast koppling mellan en konkret näringspolitisk planering och de offentliga representanterna i bankerna ifall detta system skall vara meningsfullt. Inte minst mot bakgrund av den senaste tidens händelser torde det framstå som uppenbart att det finns ett behov av samordning av de offentliga representanternas insatser i bankernas styrelser.

7 Bankmannaförbundet

Samhällets inflytande över bankernas kreditpolitik och verksamhet i övrigt är betydande. Sedan bankstyrelserna 1971 kompletterats med representanter för det allmänna byggdes systemet ut 1976. Regeringen fick då möjlighet utse ledamöter i storbankernas regionala styrelser samtidigt som offentlig ledamot i banks huvudstyrelse fick rätt närvara vid ärendes behandling i direktion eller annan persongrupp med särskilda uppgifter inom banken. Kommunerna gavs också möjlighet till kommunal representation i affärsbankernas lokala kontorsstyrelser.

Det allmännas inflytande och insyn i affärsbankerna är alltså inte oväsentligt. Innan ytterligare steg tas skulle det vara värdefullt med en utvärdering av vad hittillsvarande ordning givit för inflytande. Någon sådan utvärdering redovisas beklagligtvis inte i promemorian.

Vid bedömningen av föreliggande förslag anser Bankmannaförbundet det angeläget understryka affärsbankernas och det övriga "kontrollerade" kreditväsendets roll som sparinstitutioner och förmedlare av kapital till olika sektorer i ekonomin. Bankerna har därmed en roll som ett slags samhällsorgan med speciellt ansvar och skyldigheter. Sett i detta sammanhang kan det finnas skäl för att val av ordförande i affärsbankernas styrelser ska godkännas av regeringen. I sammanhanget bör dock understrykas att ordföranden måste ha såväl aktieägarnas som övriga styrelseledamöters och personalens fulla förtroende. Ett gediget bankkunnande är därmed en förutsättning. Förbundet har med dessa påpekanden ingen erinran mot det förslag som framförs i promemorian.

En lagstiftning i frågan bör klart ange, att förslaget gäller alla affärsbanker, således även Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank. Vidare förutsätts att regler om godkännande av ordförande i affärsbank även ska tillämpas – när frågan blir aktuell – för utländska banker som får etablera sig i Sverige.

8 TCO

Som motiv för förändringarna anges att de ger samhället den insyn och det inflytande som är befogat med hänsyn till affärsbankernas dominerade och strategiska ställning.

TCO har ingen erinran mot de i promemorian föreslagna ändringarna i 77 § lagen om bankrörelse.

Sedan 1971 finns möjlighet för regeringen att tillsätta offentliga styrelseledamöter i affärsbankernas styrelser. TCO saknar i föreliggande promemoria en egentlig utvärdering av den nuvarande offentliga representationen i affärsbankernas styrelser.

9 Aktiespararna

Inledningsvis kan konstateras att nuvarande ordning innebär att samhället har en mera långtgående insyn och inflytande i affärsbankerna än vad som normalt tillkommer enligt aktiebolagslagen eller vad som är fallet i vissa andra associationsrättsliga former av banker. Om en förändring i ena eller andra riktningen skall komma till stånd bör det enligt vår uppfattning finnas skäl som ligger bakom ett sådant steg.

I detta avseende är promemorian intetsägande. Det framkommer inga skäl som pekar på att nuvarande ordning skulle vara till nackdel för medborgarna. Någon internationell belysning av problematiken har heller inte gjorts. Det finns dock skäl att anta att i västvärlden har få länder, om några, sådan långtgående samhällsinsyn i affärsbankerna som i Sverige. Med tanke på detta kan det vara direkt skadligt för Sverige och dess anseende gentemot omvärlden att införa den ordning som föreslås i promemorian.

Sparbanks- och föreningsbanksrörelserna berörs inte av promemorian. Det förefaller märkligt att dessa former av banker inte berörs av en – i beaktande av aktiebolagslagen – så genomgripande reform som föreslås i promemorian. Även detta visar att frågan är otillräckligt belyst.

Enligt vårt förmenande är problemställningen således otillräckligt belyst och vår uppfattning är därtill att nuvarande ordning inte innebär några problem för medborgarna, utan förändringarna i enlighet med promemorian förslag kan tvärtom skada landets anseende. Av dessa skäl avstyrker Sveriges Aktiesparares Riksförbund promemorian förslag.

10 SFR

Företagareförbundet finner det ytterligt anmärkningsvärt att ett ingrepp av den nu aktuella storleksordningen övervägs utan bättre förankring i ett faktaunderlag.

Till detta kommer att formerna för ingreppet framstår som etiskt mindre tilltalande. Det kan visserligen sägas att regeringens godkännande av ett ordförandeval som beslutas av en bankstyrelse skall uppfattas som en mjukare åtgärd än att regeringen direkt utser bankens ordförande.

Samtidigt innebär förfarandet att sambandet mellan inflytande över ett beslut och ansvar för beslutet försvagas. Därmed ökar det inslag i politiken som består av osynligt och därmed okontrollerbart utövande av samhällsmakt.

Detta innebar inte enbart vad som i promemorian kallas "ytterligare ett steg för att tillförsäkra det allmänna ett rimligt mått av insyn och inflytande" utan också en ökad risk för påtryckningar i politiskt godtyckliga former.

Företagareförbundet vill därför bestämt avstyrka det framlagda förslaget.

Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse

Härigenom föreskrivs att 77 § lagen (1955: 183) om bankrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. *Har bolagsstämman ej utsett ordförande eller skall, där en eller flera ledamöter tillsatts i annan ordning än genom val å bolagsstämman, sådan ledamot ej enligt bolagsordningen tillika vara styrelsens ordförande, skall styrelsen välja ordförande.* Vid lika röstetal skall valet avgöras genom lottning.

Verkställande direktör eller annan befattningshavare i banken *må* icke vara ordförande.

Föreslagen lydelse

77 §

Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. *Denne väljs av styrelsen om inte annat följer av andra stycket.* Vid lika röstetal skall valet avgöras genom lottning. Verkställande direktör eller annan befattningshavare i banken *får* inte vara ordförande.

Styrelsens val av ordförande skall utan dröjsmål underställas regeringen för godkännande. Regeringen skall godkänna styrelsens val, om den valde kan förväntas verka för att såväl bankens som samhällets intressen beaktas i verksamheten. Om valet inte godkänns skall regeringen i stället utse en annan ledamot av styrelsen till ordförande.

Regeringens godkännande enligt andra stycket gäller tills vidare. Vid omval av en ordförande som tidigare har godkänts av regeringen krävs inte ny underställning. Regeringen får återkalla sitt godkännande, om ordföranden inte längre uppfyller de villkor för godkännande av val som anges i andra stycket. Om regeringen har utsett ordföranden får uppdraget återkallas när som helst.

Om ett godkännande har återkallats skall bestämmelserna i första

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

stycket tillämpas. Detsamma gäller om ett uppdrag har återkallats eller av annat skäl upphört.

Intill dess att styrelsens val av ordförande har prövats av regeringen, skall den av styrelsen utsedde ledamoten vara ordförande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985 och skall tillämpas vid val av ordförande som sker efter ikraftträdandet.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1984-10-05

Närvarande: f. d. regeringsrådet Paulsson, regeringsrådet Mueller, justitierådet Jermsten.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 13 september 1984 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för finansdepartementet Feldt beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Samuel Hermelin.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Enligt 77 § andra stycket i det remitterade lagförslaget skall styrelsens underställda val av ordförande godkännas av regeringen om den valde kan förväntas verka för att "såväl bankens som samhällets intressen" beaktas i verksamheten. Regeringens prövning skall alltså enligt lagtexten avse båda de angivna intressena. I remissprotokollet redovisas inte närmare vad som åsyftas med "bankens intressen" respektive "samhällets intressen", men av motsatsförhållandet synes kunna slutas att med "bankens intressen" i första hand avses det rent privatekonomiska intresset av att bankrörelsen bedrivs framgångsrikt. Med hänsyn inte minst till den i remissprotokollet angivna allmänna bakgrunden till förslaget vill lagrådet ifrågasätta om en så långtgående prövning är avsedd med förslaget. Detta synes f. ö. i detta hänseende stå i viss motsättning till det förslag, som lades fram i den departementspromemoria som myndigheter och sammanslutningar har yttrat sig över. Det må tilläggas att frågan om prövningens omfattning har betydelse inte minst med hänsyn till spörsmålet under vilka förutsättningar regeringen skall få återkalla ett tidigare lämnat godkännande.

Om regeringens prövning av ordförandevalet inte avses skola omfatta annat än om den valde i sin bankverksamhet kan väntas beakta samhällets intressen bör detta komma till tydligt uttryck i lagtexten. Detta kan tänkas ske exempelvis genom att berörda passus i andra stycket av paragrafen formuleras så att "den valde kan förväntas verka också för att samhällets intressen i tillbörlig omfattning beaktas i verksamheten". Ändras andra stycket i detta hänseende bör jämkning ske av den i tredje stycket angivna förutsättningen för återkallelse av ett godkännande.

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-10-18

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Feldt

Proposition om styrelseordförande i affärsbank

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har konstaterat att regeringens prövning enligt lagtexten i det remitterade förslaget skall avse att den av styrelsen valde ordföranden kan förväntas verka för att såväl bankens som samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet. Lagrådet har ifrågasatt om en så långtgående prövning är avsedd.

En väl fungerande ordförande bör verka för att båda de nämnda intressena blir tillvaratagna. Det föreligger inte, annat än i undantagsfall, någon motsättning mellan samhälls- och bankintressena. Jag anser att den i lagrådsremissen föreslagna lagtexten på ett riktigt sätt beskriver de krav som bör ställas på en ordförande. Enligt min mening är det lämpligt att understryka dessa förhållanden genom att utforma prövningen på det sätt som har skett i det remitterade förslaget. En annan sak är att tyngdpunkten i regeringens prövning av naturliga skäl kommer att koncentreras till frågan om den valde kan förväntas verka för att samhällets intressen kommer att beaktas i verksamheten. I de fall som regeringen skall utse ordförande måste regeringen dock göra en mer allsidig prövning. Något ytterligare förtydligande anser jag inte erforderligt.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 13 september 1984.

2 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta det av lagrådet granskade lagförslaget.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag föredraganden har lagt fram.